

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 4.

Torsdagen den 19 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1933/1934, och nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1932/1933.

Statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Det var under gårdagens debatt en sak, som till synes samtliga talare från alla olika partier voro eniga om — högerens ledare i denna kammare var för resten inne på den saken redan före talmansvalet vid riksdagens början. Och det, som alla voro så helt och fullt eniga om, skulle jag med tanke på herr Tryggers uttalande vid det av mig nämnda tillfället vilja kalla *folksolidaritet*.

Det är alltid litet riskabelt, när alla äro så där eniga om en sak. Det är ju så, att samma ord täcka olika saker och ting, och det framgick alldeles tydligt av debatten i går, att när det var fråga om folksolidaritet, så var det inte samma sak, som åsyftades av herr Trygger, herr Sam Larsson, herr Löfgren eller av regeringen, utan det var tydligen ganska olika saker. Vid sådana där vackra allmänna talesätt är det alltid roligt att få litet säkrare, mera påtagligt grepp på vad som menas, och herr Trygger var nog vänlig att ge en förklaring på vad han närmare avsåg, när han talade om det, som jag här benämnt folksolidaritet. Han menade, sade han, att det skulle ta sig uttryck på det sättet, att vi skulle skära ner vår levnadsstandard. Då blir ju frågan: vilka är det, som frivilligt skola skära ner sin levnadsstandard för att visa, att de ge uttryck åt den äkta folksolidariteten? Lyssnade man bara till vad herr Trygger sade, skulle man kunnat få det intrycket, att vi *alla* skulle skära ner vår levnadsstandard för att ge uttryck åt en verklig folksolidaritet. Det kunde han ju ändå knappast mena. Då skulle man ju lätt kunna komma på den tanken, att han egentligen närmast själv ville komma undan för ett billigt pris. Frågan blir väl: är det herr Trygger och jag — om jag nu skall våga ställa upp min ringhet vid hans sida i detta fall — som skola skära ner vår levnadsstandard? Eller rättare: är det både han och jag och de tvåhundra-tusen arbetslösa med deras familjer, som skola göra det? För övrigt begränsar sig frågan å andra sidan inte till de tvåhundra-tusen arbetslösa. Det påpekades under remissdebatten i går, att det finns en hel del människor i närheten av de arbetslösa bland bönder, bland arbetare, bland kontorsfolk, som sannerligen inte ha det så ställt, att man egentligen borde kunna tänka på en nedskärning av levnadsstandarden från deras sida. Icke desto mindre föreföll det mig, som om inte bara herr Tryggers, utan även andra borgerliga talarers mening gick åt det hållet. Jag tyckte, att man hörde något av det tonfallet i herr Tryggers exemplifiering, när det gällde frågan, varifrån inkomsterna skulle tagas för att avhjälpa nöden bland massorna här i landet. Man märkte en ganska tydligt avvisande hållning gentemot arvsskatten, under det däremot kaffetullen och nedsätandet av statstjänarnas löner framhölls som ganska lämpliga medel för ådagaläggande av folksolidaritet, när det gällde

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att skära ned levnadsstandarden. Andra talare voro inne på samma tankegång. Herr Bergman var för det folkfrisinna partiets del minst lika nitiskt betänksam i fråga om arvsskatteutvägen, på samma gång även han gav anvisning på kaffetullen såsom ett i det fallet lämpligt och behagligt medel. Ja, visst vore det lämpligt och behagligt för herr Trygger och herr Bergman, för mig och för de flesta, som sitta i denna kammare, om folksolidariteten skulle visa sig på det sättet, att just de arbetslösa och dem närstående ville ytterligare pressa ned sin levnadsstandard, så att vi kunde komma undan för ett billigare pris.

Jag är emellertid inte alls av den meningen, att dessa antydningar på något sätt böra vinna efterföljd i riksdagen. Det är visserligen den gamla uppfattningen av begreppet fosterlandskärlek, att folket skall offra sig för fosterlandet — folket i den gamla betydelsen, småfolket. Det är ett utomordentligt vackert och rörande exempel att tala om »den här, som frös och svalt och segrade tillika». Ett sådant folk är naturligtvis alltjämt idealet ur deras synpunkt, som på ett billigt sätt vilja komma undan solidaritetsplikten, folksolidariteten. När det var tal om de vägar man skulle gå för att få bort massnöden — det tyckas ändå alla partier vara eniga om, att man måste gripa sig an med att skaffa medel för massnödens lindrande och avlägsnande — pekades det särskilt på två vägar i denna debatt. Man var ju övertygad om, att kunde man komma åt arbetslösheten på ett radikalt sätt, så skulle även depressionen i stort sett så småningom kunna lindras och hävas. Det var som sagt tvenne vägar, som rekommenderades, dels den nya vägen och dels den gamla vägen. Herr statsministern yttrade i sitt anförande här i går, att med den kännedom han ägde om förhållandena kunde han upplysa kammaren om, att läget är nära bristningsgränsen på bra många håll här i landet. Herr socialministern lät också antyda, att de gamla vägarna inte precis lett till någon samling av krafter från alla olika håll. Mot detta anmärkte herr Löfgren, att det just inte var lämpligt att dra in Stripahistorien och dylikt i denna debatt, och han rådde helt oförblommerat och utan vidare till att följa just dessa vägar, som han inte ville närmare diskutera, den borgerliga samlingens Ekman-ska vägar, som, såvitt jag kan se, visst inte ha bidragit till någon utjämning utan tvärtom ha sin stora andel i skulden till att, som herr statsministern sade, tillståndet närmast sig bristningsgränsen.

Emellertid är det tydligen dessa tvenne vägar det kommer att bli fråga om, trots alla milda tonfall, rent ytligt taget, från oppositionen under gårdagens debatt. Såvitt jag kunde finna, var man där ganska inställd på att söka komma fram till en ny borgerlig samling på just dessa gamla vägar, men enligt min uppfattning är det väl inte troligt, att den spänning intill bristningsgränsen, som nog också en del av herrarna på det hållet känna till, kommer att avlägsnas, om de vägarna skola gås. Jag skulle tro, att för att åstadkomma den samling av alla goda krafter, som behövs, för att folket skall kunna föras ur den nöd, i vilken vi nu befinna oss — denna samling, varom både herr Trygger och herr Sam Larsson talade — är det säkrast att söka gå fram på de vägar regeringen här har uppskisserat. Man skall inte tro, att man kommer ifrån allvaret i denna fråga genom att alltjämt tala om näringslivet. Den del av svenska folket, som ingenting har, tänker då på näringsidkarna och väl närmast på de stora näringsidkare, som ha hand om arbetsmöjligheter, arbetstillfällen o. s. v. Visst begriper varje människa, att kapitalet måste sättas in, för att vi skola komma ur depressionen, men jag tror inte, att den majoritet av svenska folket, som vid senaste val tog avstånd från och gick emot de gamla vägarna, är riktigt övertygad om att kapitalet, där det nu ligger, ligger bäst till för utnyttjande till hela folkets bästa.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det finns emellertid en sak, som inte varit på tal vid denna remissdebatt förut och som jag egentligen begärde ordet för att yttra mig om. Det är alldeles naturligt, att jag med min inställning helt och oförbehållsamt måste ansluta mig till det budgetförslag, som här föreligger — den enda väg man enligt min tanke kan gå för att komma ur det nuvarande eländet. Det finns emellertid en och annan liten post, som visserligen inte spelar någon roll ur budgetsynpunkt men som ändå är av vikt och betydelse, och det är beträffande ett par sådana poster jag vill göra några erinringar. På ett och annat ställe i denna budget har regeringen vidtagit besparingar, inte av någon finansiell betydelse att tala om, men som direkt motverkar det syfte, budgeten annars är uttryck för.

Med den materiella nöden har följt den andliga nöden. Vi ha här i Sverige fruktansvärda uttryck för denna andliga nöd. Den medför faror, som hota samhället och vårt folk, lika stora som de faror det materiella eländet någonsin kunnat föra med sig. Jag vill fästa uppmärksamheten på ungdomsarbetslösheten och på den stora risk vårt land löper genom den. Den kommande generationen valmän har i stor utsträckning gått andligen sönder på grund av de moraliska påfrestningar, som det måste innebära, att från 16—17 till 24—25 års åldern inte ha varit i tillfälle att utföra ett ärligt, ordentligt arbete. Detta är ingen tom skräckmålning. Alla, som det allra minsta sysslat med ungdomsarbetslösheten, ha reda på, att här ha vi en skrämmande verklighet framför oss. Arbetslösheten bland de hundratusende här i Sverige och deras familjer åstadkommer en moralisk depression, som på sina håll helt naturligt övergår och måste övergå till ren förvildning. Herr socialministern nämnde i går något om att folkmaterialet ändå var det dyrbaraste vi ha, det, som vi mer än något annat måste se till och ta hand om. Jag skulle vilja säga, att herr ecklesiastikministern i sin huvudtitel på ett och annat håll synes ha förbisett denna viktiga sanning.

Till detta andliga elände, denna andliga nöd, som nu brusar fram som en flodväg över de breda lagren av vårt folk, bidrar i allt högre grad dryckenskapen. Det har ju sagts, att dryckenskapen minskas och måste minskas under nuvarande förhållanden på grund av fattigdomen bland de breda folklagren. Detta är inte så alldeles säkert, och i många fall är det inte sant. Visserligen har man kunnat spåra någon liten tillbakagång i fråga om fylleriförseelser här i landet, men, mina herrar, kom ihåg, att vi fortfarande dock ha i genomsnitt 90 fylleriförseelser om dagen, 30,000 om året i detta fattiga land under dessa förhållanden! Enbart den omständigheten ger anledning att något tänka på, att man inte får driva skattepolitiken på det sättet, att man endast tar inkomster från rusdryckshanteringen, och framför allt får man inte göra på det sättet, som — vilket jag anmärkte på — den föregående regeringen gjorde. Jag är ledsen över att nödgas säga, att den anmärkningen i någon mån också drabbar den sittande regeringen. Framför allt får man inte göra på det sättet, säger jag, att man drar in det ena tiotalet miljoner efter det andra i skattemedel från rusdryckskonsumtionen här i landet och samtidigt får sken över sig att vara så angelägen om de inkomsterna, att man vill försvaga nykterhetsarbetet, för att det inte skall neutralisera denna skattehöjning. I år och i fjol har det ju varit fråga om en ökning av rusdrycksbeskattningen med sammanlagt bortåt 50 miljoner. Samtidigt begränsade man i fjol, och man försöker även i år begränsa, möjligheterna för nykterhetsfolket att bedriva sin verksamhet. Jag är mycket glad över att man i går från alla håll — från högern, från de frisinnade och från socialdemokraterna — ansåg det som fullt i sin ordning att betrakta bruket av rusdrycker, däri inbegripet pilsner som en lyx. Jag har visst inget emot, tvärtom anser jag som naturligt, att de,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som unna sig denna lyx, få bidraga extra till avhjälpande av nöden här i landet. Jag är helt och fullt överens med herr Bergman på den punkten, då han anser, att en betydligt högre rusdrycksbeskattning skulle vara motiverad både ur skattesynpunkt och ur nykterhetssynpunkt. Men å andra sidan tycker jag också, att det är helt naturligt att i samma mån som statens inkomster av rusdryckshanteringen växa, anslagen till nykterhetsarbetet skola ökas och icke minskas.

Jag har från mina resor runt om i landet, inte minst som nykterhetsagitator, erfarenhet av hur det ser ut just nu i fråga om nykterheten bland svensk ungdom. I stället för att resonera i allmänhet föredrar jag att ta ett konkret exempel — jag skulle kunna anföra många andra liknande fall.

Det var vid en järnvägsknut någonstans i mellersta Sverige. Jag gick en natt och väntade på mitt tåg, då det till stationen kom ett halvt dussin rusiga ynglingar, så berusade, att de just inte visste mycket till sig. De voro mycket snyggt klädda, de kommo tydligen från goda arbetare- och bondehem och tycktes ha fått vett och uppfostran i dessa hem. Det kunde jag döma därav, att när en äldre herre ville vara i fred, så fick han vara i fred för dem, och de utöste då sina skrån och sin s. k. glädje på annat håll. Där var också en ung flicka, som hade kommit ned till stationen och stod och köpslog med ett par av dessa unga män — en vacker ung flicka med behagligt utseende; hon hade en glimt i ögat vid sina underhandlingar med dem, en blandning av ömkan å ena sidan och löje å den andra över dessa komiska unga män, som nu fyllde den lilla väntsalen. Om jag var moraliskt indignerad? Ja, men naturligtvis inte på dessa unga män och inte på den unga flickan. Det var lika bra människor som jag. Jag hade ingen anledning att förhäva mig över dem, varken i moraliskt eller annat avseende. Jag var indignerad på — herr Trygger, på mig själv, på detta svenska samhälle, på vårt fosterland, som tillåter sådant, som skapar sådana förhållanden, att dessa resultat bli en nödvändig följd av dessa förhållanden. Det är dessa unga människor och deras olyckliga likar nykterhetsorganisationerna kunna nå med sitt personliga arbete, och det är arbetsmöjligheterna i det fallet regeringen minskar genom de anslagsbeskärningar jag här talar om. Vad voro dessa unga män för något? Jo, det var unga män, som kommo från de berömda beredskapsarbetena. Sådant folk var det. Den enda bitterhet de hade rum för, kom fram i deras eder och svordomar, när de tänkte på, varifrån de kommo och att de nu inte hade något annat arbete. De voro så unga, att åtskilliga av dem säkert inte hade motbok.

Det är litet egendomligt, när herr ecklesiastikministern nu föreslår indragande av det anslag på 28.000 kronor, som utgått för den illegala spritens bekämpande. Den illegala spriten är en samhällsfara här i landet, och inte bara i detta land; något av det mest samhällsupplösande, som överhuvud finnes i något land här i världen, är denna de breda folklagrens inställning till smuggling och hembränning. I intet land har mig veterligt i detta fall gjorts en så lysande och så effektiv insats av själva det arbetande folket, av arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen, som i Sverige. Bland stora lager av vårt folk håller det på att bli en vändning mot hembränning och smuggling på det sättet, att det blir allt svårare för dessa parasiter på fattigt folk och en god samhällsordning vilka syssla med denna hantering att kunna göra sig gällande på sitt fördärvbringande sätt.

I samma ögonblick som statens inkomster av sprithanteringen ökas, föreslås nu, att det anslag, som använts på ett så utomordentligt effektivt sätt, skall indragas. Jag tycker ändå, att detta är en punkt, där herr ecklesiastikministern med mycket stort jämnmod skulle kunna se, om riksdagen gör en jämkning, så

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att detta anslag bevaras och denna i bästa mening samhällsupbyggande verksamhet kan fortsätta. Jag vet visserligen, att det från början i ansökningshandlingarna fanns en passus, som helt optimistiskt antydde, att detta kunde vara ett mycket tillfälligt anslag, men å andra sidan får man väl säga, att det skulle vara mer än ett underverk, om en samhällsskadlig inriktning i denna fråga skulle kunna klaras av på ett år och sinnesriktningen under denna korta tid kunna inställas på helt nytt sätt. Den formella svaghet, som eventuellt förefunnits vid anslagskraven i början av detta arbete, borde väl inte, sedan man fått så stor och rik erfarenhet av dess välsignelse, hindra att detta arbete får möjlighet att fortsätta.

Men det är också på ett annat håll — och det är för mig egentligen ännu viktigare — som herr ecklesiastikministern i sitt förslag har beskurit nykterhetsfolkets möjligheter i kampen mot dryckenskapen. Det gäller inte det s. k. nykterhetsanslaget, utan det gäller folkbildningsanslaget i fråga om vilket den socialdemokratiska nykterhetsgruppen redan i fjol sökte göra en insats för att rätta till förhållandena. Den dåvarande regeringen, som ansågs och själv ansåg sig vara nykterhetsvänlig, hade inte dragit sig för att slå in på de där vägarna, och jag förstår, att den socialdemokratiska ecklesiastikministern nu inte kan se någon annan väg än att följa dem. Det är naturligtvis mycket hårt, det förstår jag, för en regering som den sittande att även när det gäller den s. k. sparsamheten avvika från en väg, som en föregående regering slagit in på. Faktiskt ställde det sig så i fjol, att nykterhetsorganisationerna fingo sina anslagsmöjligheter beskurna på åtskilliga tiotusental kronor, fastän det inte direkt syntes i budgetuppställningen. Det var från folkbildningsanslaget som dessa pengar togos. Det betydde för goodtemplarnas vidkommande en nedsättning på över 20,000 kronor under dessa arbetslöshetstider — de allra flesta goodtemplarna äro ju arbetare, och en hel del av dem äro arbetslösa — i de medel, som förut stått till förfogande för goodtemplarnas arbete. I detta arbete ha naturligtvis nykterhetsorganisationerna en utomordentligt god hjälp av A. B. F., som också får sitt anslag beskuret med minst samma summa på grund av att anslaget till folkbiblioteken sänkts. Även de andra nykterhetsorganisationerna få något tiotusental kronor mindre att röra sig med i sitt arbete på att hålla ungdomen kvar i organisationerna och borta från rusdryckerna. Denna anslagsminskning väckte i fjol stor indignation på många håll även här i kamrarna, och talesmannen för socialdemokratiska nykterhetsgruppen här i kammaren, herr Bårg, yttrade följande ord, som verkligen gjorde starkt intryck, ehuru det tycktes vara för sent att ändra på beslutet. Han sade detta, som väl bör sägas om igen: »Ungdomen behöver inte allenast bröd och tak över huvudet och kläder, vilket den oftast nu är i saknad av, den behöver mer än de äldre tidsfördriv och sysselsättning. Det är även detta den saknar. Den driver omkring på gator och vägar och söker de dåliga nöjen, som finnas till buds, och som alltid ta sig brutala former under de demoraliserande tider, som arbetslösheten skapat. Det största och bästa skydd man kan få mot denna fara är att söka fånga ungdomen och intressera den för självbildning och för nyttiga tidsfördriv. Och var skall man finna det bättre än i den folkbildningsverksamhet, som främst uppbäres av biblioteksrörelsen?» Till dessa herr Bårgs ord har ecklesiastikministern själv lagt några lika vackra och manande ord på det sista av dessa dagar. Ecklesiastikministern höll ett utomordentligt radioföredrag för någon tid sedan, och i det radioföredraget sade han följande mycket bra ord: »Därför lyckligt det land, vars breda lager äro bildningssökande! Och hell dessa, som mitt under det hårda slitet och släpet för den dagliga nödtorften, mitt i en tillvaro av otrygghet och betryck aldrig

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
förlorat tron på sitt människovärde, aldrig tröttnat att vidga och fördjupa sin kunskap.»

Det är mycket vackert sagt, men jag är säker på att dessa människor ur de breda lagren i sin heroiska kamp för just dessa livsvärden, som ligga ecklesiastikministern lika varmt om hjärtat i detta nu, känna sig i ganska hög grad besvikna, när de se de beskärningar, som ecklesiastikministern har gjort just på den punkt i budgeten, där de dock hittills ha haft något stöd för denna sin verksamhet. Jag vet mycket väl, att det varit svårt för vartenda statsråd att resa motstånd mot granskningsnämnden. Granskningsnämnden har här, lockad av den föregående regeringens framgång, fortgått på samma väg. Den föregående regeringen föreslog 20 procent sänkning av anslaget till biblioteken. Granskningsnämnden föreslog 30 procent, och ecklesiastikministern föreslår 40 procent. Varför går ecklesiastikministern ännu längre än nämnden? Jo, därför att skolöverstyrelsen har gjort det på sätt och vis. Skolöverstyrelsen har låtit förleda sig av sin månhet och omtanke om de större folkbiblioteken att föreslå en större nedskärning än granskningsnämnden för de andra biblioteken, för att de större biblioteken för sin personal skulle få litet mer, och det förslaget har ecklesiastikministern troskyldigt följt. Vad är det för bibliotek, som på det sättet bli än skarpare beskurna i fråga om sina arbetsmöjligheter, än granskningsnämnden föreslagit? Det är landsortsbiblioteken, alla små bibliotek, alla fattiga bibliotek. De bli illa ställda på det sättet, ännu värre ställda än granskningsnämnden velat ha dem ställda. Det vore väl en sak att undersöka. Ja, den ansvariga myndigheten, skolöverstyrelsen, skulle man väl kunna lita på, men med tanke på just ecklesiastikministerns varmt ådagalagda kärlek till dessa människor, som utan att ha lön och utan att vara tjänstemän offra sitt arbete på detta berömvärda sätt, hade det dock varit skäl att något hejda sig inför detta krav till bibliotekstjänstemännens förmån, till de större bibliotekens förmån, stadsbibliotekens och de större industriorternas biblioteks förmån på de fattiga landsortsbibliotekens bekostnad. Det har med fullt fog påpekats av en morgontidning här, som upprättat bokstugor i Jämtlands län, vilken betydelse dessa små boksamlingar ha runt om i landet, men det är ju icke bara på tio eller tjugu ställen, dit denna tidning kunnat nå med sitt uppslag, som dessa studiecirkelbibliotek göra sitt arbete. Det är på tre, fyra eller femtusen ställen i landet de göra detta arbete. Nu ingår det också i skolöverstyrelsens och granskningsnämndens förslag liksom i förslaget i budgeten under åttonde huvudtiteln, att inga nya bibliotek skola få anslag. Det vore förtjusande, om alla tidningar i likhet med denna morgontidning här i Stockholm ville ställa resurser till förfogande för upprättande av sådana små biblioteksavdelningar landet runt, men det är icke precis staten värdigt, att just i dessa av Gud förgätna bygder, glest befolkade och fattiga, förhindra tillkomsten av sådana. Den nuvarande utrikesministern gav i debatten i fjol uttryck åt sin indignation eller snarare bitterhet, när han, då det gällde denna fråga, yttrade: »Om kammaren räddar vad som här kan räddas, så få de fria folkbildningsorganisationerna söka att rädda så mycket som möjligt av resten. Det kommer nu att bli deras sak att med ökade uppoffringar söka fylla den hedersamma uppgift, som statsmakterna synas vara hågade att avstå ifrån.» Jag skulle väl tro, att hela regeringen egentligen borde fyllas av denna känsla av bitterhet, när staten tyckes vara hågad att avstå från denna hedersamma uppgift för det fattiga folkets räkning, som det här är fråga om, och det borde kännas alldeles ovanligt bittert för denna regering att göra beskärningar dubbelt så stora i detta fall som de förut varit. Här föreslås 40 procent nedsättning i stället för de 20 procent, som föreslogos av förra regeringen.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Detta är för mig en sak i den föreliggande budgeten, som — låt vara på ett begränsat men viktigt område — alldeles direkt motverkar de berömvärda strävandena, som hela budgeten annars är ett uttryck för, nämligen att lindra massnöden här i Sverige. Jag vågar också uttala den förhoppningen, att när eklestiastikministern har funnit sig nödsakad att gå denna för honom säkerligen mycket bittra väg, han med stort jämnmod skall se alla de försök, som kunna göras för att i detta fall rädda vad som han nödgas tillspillogiva, och jag vågar också hoppas, att hela regeringen i så fall skall känna med eklestiastikministern, så mycket mer som det här icke är fråga om någon stor summa. Hur stor summa skulle det kunna vara fråga om här? Ja, på denna titel skulle det knappast kunna vara fråga om mycket mer än 150,000 kronor.

Det är ett område till, där eklestiastikministern gått hårt fram, på ett sätt som just går ut över arbetslöst och fattigt folk, och det är i fråga om yrkesundervisningen. Det har väckt en viss beklämning på folkbildningshåll, när man sett, hur eklestiastikministern skurit på de olika avdelningarna av huvudtiteln för att kunna ge sitt bidrag till regeringens intentioner rörande beskäring i så hög grad som möjligt. Hela huvudtiteln är beskuren med något över 6 procent. Det lilla anslag, som går till det fria folkbildningsarbetet och nykterhetsarbetet, är beskuret med 15 procent. För universiteten är det visst 3 procent och för folkskolan 2 procent, men för det fria folkbildningsarbetet, som sagt, 15 procent, samma proportion alltså i denna huvudtitels besparingar i år som i fjol, då det var liknande missförhållande i fråga om vad som togs från det ena och det andra. Det svarades mig då från dåvarande eklestiastikministerns sida, tror jag, att det var en automatisk ökning för folkskolorna och på andra håll, men det är just den automatiska ökningen på folkbildningsanslaget, som det här är fråga om. Varför skall det fria folkbildningsarbetet, med all rätt hedrat av nuvarande eklestiastikministern i hans radiotal, varför skola folkbiblioteken utsättas för en beskäring långt högre än någon annan bildningsverksamhet här i Sverige?

Den gren, som närmast efter den, jag nu varit inne på inom upplysningsarbetet, fått vidkännas den största beskäringen, är yrkesundervisningen. Det är mycket att säga till förmån för beskäringen av lärarnas arvoden där liksom på andra håll, fast jag nu ej tror, att det hade varit så nödvändigt, men när det gäller materien till yrkesskolan, förstår jag verkligen inte den beskäring, som där göres, och när det gäller stipendierna, förstår jag den än mindre. Det anmärkes i huvudtiteln, att den ungdom, som har kost och logi hos sina föräldrar, icke bör ha några stipendier under nuvarande förhållanden. Det låter ju så naturligt: inte bör ungdom, som bor hemma, ha stipendier, och nu är det 50 procent eller något i den vägen av detta slags elever, som haft stipendier. Ja, men man skall ha reda på mer än vad som låter vackert vid sådana tillfällen som detta. Det hade varit skäl att något resonera med lärarna vid de anstalter, det här är fråga om. De skulle ha kunnat ge sådana upplysningar i detta, att man gått fram med stor försiktighet rörande dessa stipendier. De hade kunnat ge den upplysningen, att här kommer ungdomsarbetslösheten ytterligare att ökas, genom att fattiga föräldrar tvingas att taga sina barn ifrån dessa skolor, där de ändå fått en god praktisk utbildning, för att använda dem till tillfälligt arbete, springpojksarbete eller något i den vägen. Jag tycker ändå, att här är det för stora värden, som gå förlorade för dessa tiotusental kronor, som skulle inbesparas i fråga om dessa stipendier. Även ifall denna svåra ökning av massnöden i Sverige, som jag här varit inne på, skulle bli följderna av dessa beskäringar, och även om man går med på min synpunkt, säger man: varifrån skola dessa pen-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
ningar tagas? Även om det gäller 150,000 kronor, är man i dessa tider skyldig att ge anvisning, var pengarna skola tagas. Ja, gärna det. Jag är icke angelägen om att få beskrifningar på andra delar av ecklesiastikministerns huvudtitel. Jag håller honom räkning för att han där velat gå fram så ytterligt varsamt, som han gjort, men det finns dock andra utvägar. När det nu gäller nykterhetsarbetet och det folkbildningsarbete, som hör så intimt samman med nykterhetsarbetet, så tycker man, om det vore nödvändigt för att rädda dessa anslag, att då finansministern vill taga in 13 miljoner kronor på ökad rusdrycksbeskattning genom att lägga 60 öre mer på en liter, han väl kunde tagit åtminstone 65 öre. Då hade det gott och väl räckt till för dessa understöd det här är fråga om och mycket mer än det. Herrarna skola komma ihåg vad herrarna begära av svenska folket i fråga om rusdrycks-konsumtion. Regeringen skall komma ihåg det. Regeringen begär, att svenska folket skall ägna sig åt en rusdryckskonsumtion på ungefär 300 miljoner kronor, maldryckerna inberäknade, d. v. s. 50 kronor per man, kvinna och barn, dibarnen inberäknade. Det är vad herrarna beräkna. Skulle man icke då kunna tänka litet grand på den synpunkt, jag här gjort mig till talesman för, att när man begär av Sveriges rusdryckskonsumenter så pass mycket, bör man icke samtidigt taga ifrån nykterhetsorganisationerna de medel, de ha för dryckenskapens bekämpande. Jag har nu icke kommit in på frågan om täckningen av medlen för den kommitté, som finnes för den illegala spritens bekämpande, men det har ecklesiastikministern själv gjort förut, då han påvisat, att det finns pengar över på detta anslag. Vidare vill jag säga i det sammanhanget, att det redan finns penningar på annat håll. Den förra regeringen förstörde ju i allra största utsträckning möjligheterna för nykterhetsfolket att få sina krav tillgodosedda på ett effektivt sätt genom den anordning med »kommunicerande kärle», som det talades om i denna kammare förra året, då medlen från rusdrycksmedelsfonden leddes på olika vägar. Nu har finansministern gjort det enligt min mening mycket betydelsefulla och kloka greppet att vilja sänka rusdrycksmedelsfonden mot att nykterhetsfolket skulle vara garanterat vissa anslag, som gingo direkt till nykterhetsfrämjande ändamål. Jag vill säga, att på den punkten torde regeringen i mycket stor utsträckning ha nykterhetsfolket bakom sig, ty sedan alla portar slogos upp av den förra regeringen för användandet av dessa, till nykterhetsarbetet avsedda medel på alla håll, är nykterhetsfolket synnerligen angeläget, även om det skulle vara nödvändigt med någon ytterligare sänkning av fonden, att få en sådan ordning, att man ej kucklar med dessa penningar på det sätt, som riksdagen inbjudits till av den föregående regeringen, varigenom nykterhetsfolket förlorat åtskilligt i fråga om trygghet för medlen till det direkta nykterhetsarbetets uppehållande. Jag vet väl, att det blir ganska svårt att få den höjning, som jag här ifrågasätter för det effektiva nykterhetsarbetet och folkbildningsarbetet, men jag hoppas ändå, som jag förut antydde, att regeringen ej skall i detta fall anse sig på något sätt desavuerad, om riksdagen vill gå fram på de av mig anvisade vägarna.

Herr von Heland: Herr talman! Hans excellens herr statsministern anmärkte i natt, att det varit vanligt med utläggningar mot socialdemokraterna för deras ligkiltighet gentemot jordbruksnäringen. Jag tror dock icke, att det är risk för att dylika utläggningar skola bliva vanliga, om det blir positiva resultat efter statsministerns för jordbrukarna förhoppningsfulla anförande, för vilket jag ber få tacka. Och jag ber att få uttrycka min glädje över att tydligen inte herr Örne är rådgivande hos regeringen i jordbruksfrågor. Innan man sett de förslag, som sålunda enligt statsministern och jord-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bruksministern äro att vänta, borde man kanske inte i detalj gå in på jordbruksproblemet, men må det dock tillåtas mig att vid detta tillfälle mera allmänt beröra en del frågor, detta i all synnerhet som det enligt gårdagens debatt finnes socialdemokrater, som inte ha samma förståelse för jordbruksfrågorna som stats- och jordbruksministrarna.

Från socialdemokraternas håll hör man numera ytterst sällan det av dem för några år sedan omhuldade ordet »rationalisering» men i stället har socialdemokratiska partiet anammat ett mycket modernare slagord, nämligen »planhushållning». Under valagitationen återkom ideligen detta ord i samband med skarp kritik av det nuvarande samhällssystemet. Även regeringsdeklarationen i höstas pekade på detta slagord genom »frågan om en samhällelig kontroll över handhavandet av nationens ekonomiska krafter». Herr Örne, alltid samme expert på jordbruksfrågor, jämförde i natt å sin sida planhushållningen med ett hönseri.

I alla fall synes man inte vara ense om, hur man skall utforma sina tankar på planhushållning. Herr statsrådet Sandler exempelvis varnade vid socialdemokratiska partikongressen för slagordet »planhushållning», men framhöll samtidigt, att det kan tänkas en planerad och ordnad hushållning av annat slag än den ryska.

Men eftersom man nu från socialdemokratiskt håll så starkt talat för planhushållning genom statsmakternas försorg för att komma ur de alltmer eländiga förhållandena här i landet, vill jag vända mig till det socialdemokratiska partiet och säga, att det vore verkligen lyckligt, om partiet äntligen ville medverka till en rättvis och ordnad hushållning med produktionskrafterna i stället för att huvudsakligast hålla på vissa samhällsgruppers intressen. Inom vårt land med dess relativt lyckliga avvägning mellan olika näringar hade vi helt säkert kunnat på ett lyckligare sätt, än som skett, rida ut stormen. om statsmakterna i tid förstått att skydda landets jordbrukarbefolkning från utarmning. Jordbruksdepressionen avklipper bytesträdar i långa rader, den minskar jordbrukarnas efterfrågan på andras produkter, och resultatet se vi nu i en depression över hela landet. Det vore lyckligt, om detta års riksdag ville inse, att trångmål för en av landets huvudnäringar icke är en för utomstående ovidkommande angelägenhet utan en fara för hela vår folkhushållning, detta i all synnerhet, om det gäller en så arbetskrävande näring som vårt jordbruk.

Vad jordbruket i själva verket betyder i detta hänseende får man ett starkt intryck av genom jordbruksutredningens olika betänkanden. Icke minst visas genom dessa utredningsresultat, i vilken hög grad jordbrukaren begagnar sig av övriga näringsgrenars tjänster, och det framgår härav, vilken stor roll jordbruket spelar jämväl genom att skapa arbetsmöjligheter även inom andra näringar. Jag skall här inte gå in på detaljer, utan hänvisar endast till jordbruksutredningens handlingar med beklagande, att framför allt det parti, som under en hel valstrid agiterat för planhushållning, inte förr tagit hänsyn till fakta och sökt att i möjligaste mån hindra depressionen att sprida sig genom att i tid effektivt lämna sitt stöd åt jordbruksnäringen.

Med anledning av herr Örnes anförande i natt kan jag taga ett exempel. Är det en klok hushållning att i dessa tider ge en margarinindustri, som tack vare utländska råvaror endast sysselsätter cirka elvahundra svenska arbetare, fritt spelrum på bekostnad av möjligheterna för vår mjölkproduktion, av vilken omkring 2 $\frac{1}{4}$ miljoner jordbrukare med familjemedlemmar äro mer eller mindre direkt beroende?

När nu socialdemokraterna befinna sig i regeringsställning, torde det falla sig svårt för dem att förringa jordbrukets nödläge och dess inverkan på hela

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

folkhushållet. Att regeringen känner sitt ansvar framgick också under gårdagens anföranden av både statsministern och jordbruksministern, och herr Åkerberg skulle helt säkert av jordbruksministern kunna få reda på vem som har rätt, herr Åkerberg eller herr Nilsson i Gränebo, beträffande jordbrukets nödläge. Visserligen har en god skörd för tillfället räddat jordbrukarna i vissa delar av landet, men jag vill framhålla, att jordbrukets produktpriser så gott som över hela linjen år 1932 ligga under det närmast föregående årets, under det att samtidigt generalindex för jordbrukets förnödenheter ökats med en enhet, varför konjunkturen i dess helhet varit avsevärt ogynnsammare för jordbruket än under närmast föregående år. Någon förbättring är sålunda ej möjlig, förrän orsakerna till näringens nuvarande svårigheter blivit avhjälpna. Dessa svårigheter äro analoga med dem, som möta näringslivet i dess helhet, och bero i regel på att priset på produkterna sjunkit under produktionskostnaderna. Genom rationalisering har man redan försökt minska på produktionskostnaderna, men då denna rationalisering till stor del gått ut på att minska på de mänskliga arbetsprestationerna och sålunda ökat arbetslösheten, kan den ej sägas hava varit landsgagnelig. En ytterligare sänkning av produktionskostnaderna är visserligen möjlig genom att som i utlandet skett sänka arbetslönerna, men om man ej vill eller får gå den vägen, är enda möjligheten att rädda vårt näringsliv att höja prisnivån till 1929 års nivå, vilken kan sägas motsvara produktionskostnaderna. Riksbanken borde sålunda i enlighet med föregående års riksdagsbeslut genom sin valutapolitik medverka till en höjning av den svenska prisnivån. Hittills har riksbanken endast i viss mån lyckats hindra nya prissfall, men detta är icke nog. Denna åsikt om valutapolitiken har jag, utan att vara bedövd av det bedövningsmedel, som herr Trygger påstod kunde medfölja en fri valuta. Jag hoppas i likhet med statsrådet Wigforss på en ekonomisk återhämtning och förstår fullständigt den önskan, som finansministern uttalade i går, att kunna hålla uppe inkomsterna och därmed köpkraften. Men denna önskan får ej endast gälla vissa samhällsgrupper utan måste icke minst innefatta även jordbrukarklassens inkomster och köpkraft, vilken stora samhällsgrupp genom depressionen kommit i en förtvivlad ekonomisk situation eller, som statsministern sade i går, kommit till bristningsgränsen.

Nu ljuder dagligen den maningen, att städernas och industriens skaror måtte återgå till jorden, vilken maning jag icke har något att invända emot. Tvärtom är jag synnerligen tilltalad av regeringens utfästelser i detta avseende. Men skall även socialdemokratien arbeta för denna sak, då borde det bliva en skyldighet för detta parti att också av den anledningen medverka till att jordbruksnäringens utövare kunna genom idogt arbete tillkämpa sig en skälig levnadsstandard. För oss, som ur landsgagnelig synpunkt ständigt arbetat för jordbrukets bästa, är det ingen överraskning, att, trots att den nuvarande världsekonomiska krisen började som en jordbrukskris, det ser ut, som om det hela skulle sluta med ett förtroendevotum för just denna närings utövare. Man skall dock icke fästa för stora förhoppningar på att mycket lätt kunna dirigera överflödigt arbetskraft från industrien till jordbruket, ty den inom jordbruket uppkomna arbetslösheten är ett stort hinder för överflyttning av arbetskraft från industrien. Även under normala förhållanden sker en dylik omflyttning långsamt, och detta oavsett hur lågt arbetslösheten pressas ner och arbetslösheten ökar inom en viss näringsgren.

Alla undersökningar rörande folkflyttningar visa, att det är konjunkturen i den näring, dit flyttningen sker, som bestämmer flyttningens omfattning. Även denna riksdag borde därför som en av sina viktigaste frågor upp-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

taga spörsmålet, hur jordbruksnäringen skall kunna göras bärig. Men för att jordbruksnäringens framtid skall bli till gagn för hela vårt land fordras beslut, som gå till botten, och detta gäller särskilt den animaliska produktionen, av vilken alla landets jordbrukare i större eller mindre grad äro beroende. Dylika åtgärder vore helt säkert just ur planhushållningssynpunkt värdefulla. Däremot kan det icke ur samhällsekonomisk synpunkt vara lyckligt, att staten och kommunerna med offentliga arbeten stödja upprätthållandet av monopolistiskt uppskruvade löner, sådana som för närvarande utgå t. ex. i byggnadsfacket och till kommunalarbetarna i vissa städer. Ett sådant förfarande kan endast resultera i ett förvärrande av den allmänna arbetslösheten och motverka en återgång av arbetskraften till den fria arbetsmarknaden.

Jordbrukarna sakna i nuvarande läge till och med varje möjlighet att konkurrera med de löner och understöd, som i vissa fall utbetalas till de arbetslösa. Om sålunda statsrådet Möller skulle vara konsekvent, när han i statsrådsprotokollet den 14 oktober anmärker på att arbetslöshetskommissionen jämlikt 1932 års riksdagsuttalande fastställt grovarbetarlönerna till belopp, som ligga i underkant av lant- och skogsarbetarlönerna, och yttrar, att »vid bestämmande av nödhjälpsarbetarnas löneförmåner skäligen hänsyn bör tagas till vederbörandes möjligheter att bereda sig uppehälle på nödhjälpslönen», så borde herr statsrådet även med all kraft påverka regeringen till åtgärder, som åstadkomma, att även åt lant- och skogsarbetarna, ja, även jordbrukarna, kunna beredas skäligen existensmöjligheter. Man kan väl inte önska, att slutet skall bli, att man på landsbygden skall finna det vara med sin fördel mest förenligt att bli försörjd på det allmännas bekostnad. Det kan jag säga, att på landsbygden allt fler och fler börja resonera så här: »Tag mitt jordbruk, det offentliga får taga hand om min familj!» När sådana beklagliga tankar kunna uppkomma, hoppas jag, att var och en förstår, att läget är allvarligt för jordbruksnäringen. På grund av min inställning till de allmänt ekonomiska frågorna är det sålunda med tillfredsställelse jag i årets finansplan läser statsrådet Wigforss' yttrande, att »ansträngningarna både från enskildas och det allmännas sida måste inriktas på att bekämpa de nedtryckande tendenserna och att finna utvägar till ökad företagsamhet och ökad sysselsättning för landets produktiva krafter». Jag hoppas med anledning därav, att landets näringar vid årets riksdag komma att få det skydd och stöd de så väl behöva.

Jag vill också instämma i vad som framhålles i statsverkspropositionen, att »den fortgående stegringen av arbetslösheten nödvändiggör i och för sig en utvidgning av hjälpåtgärder från det allmännas och i synnerhet från statens sida». Att man därvid som hjälpåtgärd i första hand bör tillgripa sådana offentliga arbeten, som samtidigt skulle kunna åstadkomma en allmän konjunkturförbättring, torde vara självklart. Hur dessa arbeten under riksdagen utformas, finansieras och i övrigt handhavas, blir helt säkert av avgörande ekonomisk betydelse för framtiden, men det blir ju enligt statsrådet Möller bättre tillfälle att framdeles återkomma härtill, varför jag endast vill taga fasta på att statsrådet Wigforss i huvudsakliga delar anslutit sig till professor Myrdals — herr Örne får ursäkt mig — utmärkta P. M. och att det däri framhålles, dels att »utom de omnämnda möjligheterna att på kortare eller längre sikt utvidga den av valutahänsyn markerade, i viss mån elastiska begränsningen kring finanspolitiken, stå naturligtvis de direkt handelspolitiska åtgärderna till buds (importtullar, exportpremier, valutaregleringar, direkta importregleringar o. s. v.)» samt dels att »det dock under vissa förutsättningar kan givas starka skäl för att kombinera utvidgningen av de offentliga ar-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

betena med vissa lönenedsättningar inom såväl det offentliga som det enskilda näringslivet».

Det förslag till besparing, som jag tror det är skäl i att statsutskottet noga granskar, är det rörande besparingen på fjärde huvudtiteln. Mig förefaller det synnerligen problematiskt att genom minskning i värnpliktsövningar nå de besparingar, som åsyftas, detta med hänsyn till arbetslöshetsproblemet. Ej heller kan det vara någon konjunkturförbättrande åtgärd att i dessa tider minska på försvarets materielanskaffning. Förvarsministern, som själv varit medlem i försvarskommissionen, bör veta, i vilken grad han genom sitt förslag försvårar försvarskommissionens arbete och i vilken grad han påtager sig ansvaret för vårt försvars raserung.

Till slut vill jag endast uttrycka min förundran över att en socialdemokratisk regering, som väl utåt vill verka som småfolkets beskyddare, avslår en framställning om anslag från lotterimedlen av 10,000 kronor per län som bidrag åt mindre bemedlade lantarbetare och småbrukare för anskaffande av radioapparater eller avgiftsfria radiolicenser i och för befrämjande av dessa förbisedda befolkningskategoriers bildningsmöjligheter, samtidigt som regeringen bifaller exempelvis 2,417,500 kronor till teater och musik.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Pålsson: Herr talman! Det är väl bruset av den framträngande barskogen, som ger eko i den kungl. propositionen. Enligt propositionen äro 160,000 människor, vilkas tramp man hör, arbetslösa. Det måste beredas nödhjälpsarbete åt dem. Därom tror jag alla äro så ense, att intet motsägande ord kommer från borgerligt håll. Men när det däremot gäller finansieringen härav, eller bestämmandet av daglönen för dessa 160,000 människor, är det klart, att man kommer i konflikt med regeringsanspråken. Inte kan man vid en sådan arbetsanskaffning betala de gällande dagslönerna på arbetsmarknaden.

Arbetslösheten hade inte varit på långt när så stor som den är, om det socialdemokratiska partiet i tid tänkt på dem, som kunnat ge arbete åt många flera människor än de för närvarande ha råd att sysselsätta, nämligen jordbrukarna. Man borde från socialistiskt håll ha tänkt på det krav på rättvisa, som jordbrukarna framställt i flera år, då de begärt, att deras inkomstindexpriser borde sättas lika med deras utgiftsindexpriser, eller de som gälla för statens löntagare. Då hade de högre priser man nu vill införa även vid betalning åt nödhjälpsarbetare varit mera försvarbara. Hade man även på jordbrukarhåll fått påräkna dessa priser, skulle säkerligen en rätt stor procent av de nu arbetslösa haft arbete. Jag känner hemman nere i Skåne på 100 tunnland, som fram till kriget gävo även vinterarbete åt fyra stycken jordbruksarbetare eller drängar, som de på den tiden kallades. Nu kan samma jordbruk, med samma tunnlandsinnehav, endast ge vintersysselsättning åt en arbetare utom lantbrukaren själv. Om jordbrukarna gynnats på samma sätt som löntagare av det socialdemokratiska partiet, hade det kunnat beredas arbete för några tiotusentals människor mer i jordbruket än för närvarande. Men sådan rättvisa passar inte vederbörande. Regeringsmedlemmarna äro ju marionetter i fackföreningarnas händer, och de våga inte bryta med dem. Dumt nog anse fackföreningarna ännu, att det för dem är till nytta, att jordbruket har sådana villkor, som det har för närvarande. Deras köpkraft har inget värde inför fackföreningarna.

Till 156 är ju indextalet föreslaget av den socialdemokratiska regeringen för alla statsanställda här i landet. I verkligheten 154. Vi inse ju, att om de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

160,000 nödhjälpsarbetarna skola avlönas efter samma normer, som man har på den öppna marknaden, blir indextalet för många av dem, åtminstone bland byggnadsindustriens arbetare, över 200. Hur kan det då komma sig, att man ännu ävlas att hålla jordbrukets indextal nere vid omkring 100 eller lika med förkrigspriserna? Jag tycker, att den rättfärdighetskänsla, som socialdemokraterna så ofta ha talat om från denna talarstol, skulle bjuda dem att öva rättfärdighet även i detta fall. Jag kan försäkra, att om bara jordbrukarna skulle få indextalet 150 — deras utgiftsindex är ännu högre — skulle det vara alldeles tillräckligt, för att de skulle utöka sin arbetshjälp, ty de kunna nöja sig med och äro vana vid mindre inkomst än andra människor. Skall rättvisa skipas, bör man höja deras indextal åtminstone till 150, då man vet, att de andra samhällsklasserna ha mera.

Forna tiders barbarskog, bönderna, löste sina nödtidsproblem på ett enklare men ytterst verkningfullt sätt. Ett eller annat barkbrödsår löste deras nödtidsbekymmer. Sedan kunde man gå vidare, då tiderna förbättrades och det kom goda skördar. Men nutidens barbarskog vill inte ens i kristider veta av några hämningar i sin livsföring. Här begäres ju, att bidrag till förströelser och njutningar också skola betalas av staten under dessa nödtider. Cigarretter och biografbesök skola de fortfarande få tillgång till i samma utsträckning som förut. Därför måste daglönen för nödhjälpsarbete hållas vid öppna arbetsmarknadens så att även dessa lyxbehov kunna tillfredsställas. Det är föga underligt, att dessa stora krav i fråga om avlöning till nödhjälpsarbetarna framställas, ty de få ju överallt i valtider höra av dem, som predika socialism, att de inte skola ge efter på de kraven. Det är samhällets skyldighet att sörja för sina medborgare även på detta luxuösa sätt.

Thorsson såg ju också dessa fel hos sin tids arbetarungdom, då han beklagade dess sätt att se på de ekonomiska problemen. Han beklagade, att den inte förstod hur litet den förstod i ekonomiska ting. Men Thorssons uttryck gällde nog också honom närmare stående ungdom än arbetarungdomen. Det fanns på hans tid även unga socialdemokratiska strebrar, som oroade honom. Han hade vuxit upp i en tid, då man krävde mera självansvar av den enskilde än nu. Våra nuvarande finans- och socialministrar levde ju på den tiden, och han hade nog observerat dessa uppåt- och maktsträvande människor. Ingen kan miss-taga sig på att Thorsson med sitt yttrande avsåg även dessa. Nu är det just dessa herrar, Wigforss och Möller, som ha ordet.

Då det socialdemokratiska partiet under alla val givit löften om en ny himmel och en ny jord åt dem, som ville ge det sina röster, har ledningen naturligtvis tvingats till att försöka uppfylla dessa. Granskar man regeringspropositionen, får man också se, att den ganska väl effektuerat inströmmande order. Alla statens löntagare skola i dessa nödtider behålla sin inkomst efter indextalet 156. Till och med de högre tjänstemännen skola behålla det gamla dyrtidstillägget, oaktat inga löften givits härom. Det är verkligen en flott gest, som här göres i regeringspropositionen. Men för att dessa högre tjänstemän få behålla sitt, oaktat inga löften därom givits, har man nog att taeka den högre treenigheten inom regeringen. Statsråden själva få, som om ingen nödtid fanns, lyfta sina 2,000 kronor i månaden, och för att för deras räkning ytterligare bryta nödtiden ha dessa ett dyrtidstillägg att tillgå. Även excellenserna få sitt ännu rikligare tillmätta dagliga bröd.

Emellertid har ju regeringens nåd inte räckt till arbetslöshetskommissionen. Jag kan förstå, att det är rätt så farligt att inte hålla sig väl med socialministern. Det får nog särskilt jag tänka på, som icke sökt hans vingars skugga. Nu har det visat sig, att han inte tål arbetslöshetskommissionens vidare tillvaro. Han vill ordna förhållandena på ett annat sätt. Däremot kan man säga, att nå-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

dens sol skiner för de arbetslösa, ty de skulle ju få arbetslön till goda tiders pris. Att dessa bliva ganska betydande, kan man förstå, då socialminister Möller i annat sammanhang nämnt, att i Malmötrakten grovarbetare skola få 7 kronor om dagen — det är det pris, som konvenerar honom. Skulle så bli fallet, antar jag, att den ortens arbetare och bondesöner genast skola slänga bort sina nuvarande verktyg, som endast med mycken arbetsmöda kunna inbringa dem kr. 3.50 om dagen. De komma naturligtvis att låta enrullera sig i den nya kronoarbeta-skåren, där man utom allt annat gott kan få sköta sin cigarrettrökning även under arbetstiden, och bönderna få väl under tiden plöja och så, så mycket de själva hinna med.

Men i och med att bönderna nu komma fram i den kungl. propositionen under jordbruksministerns regi, går nådens sol på allvar ned. Man tycker, om man skall döma efter vad som där ges åt jordbrukarna, att jordbruksministern även borde ha gett bönderna en vink om hur de skulle kunna göra de indragningar i sin livsföring, som äro behöfliga för att kunna konkurrera med statens kronoarbeta-skår i fråga om daglön. Annars få de väl inga arbetare. De borde ha reda på om de borde exempelvis återgå till barkbrödsdieten för egen del. Jordbruksministern har till och med prutat på de medel, som skulle utgå, för att man skulle försöka få ackord för ruinerade jordbrukare. Det är tydligt att han kommit till den insikten, att konkursen är den bästa utvägen och att det skulle vara för stor uppmuntran åt jordbrukare, i händelse man skulle fortsätta i större utsträckning på ackordsvägen. Man får väl snart spörja om nedsättning skall ske i betpriset.

Statsministern försökte i går från denna talarstol inbilla lantmännen i denna kammare, att den nuvarande regeringen hade stort intresse för jordbrukarna. Jag funderade verkligen över vari detta intresse kunde bestå, ty mina minnen från riksdagsarbetet bestå av idel sådana fall, där socialdemokraterna röstat mot allt vad man föreslagit till jordbrukarnas förmån — allt utan undantag. Då jag inte kunnat finna någon närmare motivering för detta statsministerns yttrande, tänkte jag, att socialdemokraterna möjligen förde på sitt konto den goda skörden för i fjol. Men jag tyckte ändå, att det vore för orimligt. Det kunde väl alltså inte ha varit den anledningen. Men så tänkte jag vidare, att statsministern kanske avsåg den gåva han givit de svenska jordbrukarna, då han gjort herr Sköld till jordbruksminister. Men även i det fallet är jag otacksam. Jag tror inte, att vår tacksamhet kan vara så stor för den skänken. Det är ju dock att märka, att det första jordbruksministern utförde som statsråd — han försökte försvara det här i går från denna talarstol — var, att han nedsatte den allmänna mjölkavgiften från 0.4 till 0.2 öre. Och varför gjorde han detta? Fjollårets beslut avsåg ju faktiskt en överenskommelse, som jordbrukarna skulle sinsemellan göra och som de fingo lov till enligt riksdagsbeslutet, nämligen att taga ut dessa tiondedels ören av varandra och så fördela dem mellan sig. Det medför ju ingen ökning av statsutgifterna, såvitt jag kan begripa. Man fann det lämpligt, då det rädde så stor skillnad i mjölkpriserna, mellan exportpriset på smör och försäljningspriset på olika platser i landet, att jordbrukarna finge rätt att beskatta sig själva och sedan dela ut summan till exportsmörproducenterna. Detta blev godkänt, och det talades i fjol om att 0.4 öre kunde vara lämpligt som en sådan utjämningskatt bönderna emellan. Men så kom herr Sköld till styret, och då förslag kom från jordbrukarsammanslutningar om avgiftens bestämmande till 0.4 öre, föreslog den nämnd, som sitter mellan dem och jordbruksministern, 0.3 öre, men jordbruksministern skulle göra det ännu bättre och satte avgiften till 0.2 öre.

Man kan som sagt undra, varför jordbruksministern gjorde detta. Strängt taget angick inte den saken jordbruksministern, sedan riksdagen hade givit

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sin anslutning. Han kunde visserligen bestämma avgiften. Han har den makten. Han kan bromsa. Han kan sticka pinnen i hjulet, och hindra, när jordbrukarna själva vilja göra en sådan fördelning sinsemellan. Makt kan missbrukas. Kanske villigast av ett nybakat och grönt statsråd, som njuter av maktens sötna. Nu har han visserligen kommit på bättre tankar i år och skall nu ge sin anslutning till en allmän mjölkavgift av 0.4 öre. Men samtidigt har han satt in i maskineriet ytterligare två stycken konsumentrepresentanter, som skola förbereda frågorna för honom, och de ha nu föreslagit, att dessa 0.4 öre icke skulle utgå mer än i två månader. Således ser man därav, att denne jordbrukarnas förtroendeman, som jordbruksministern borde vara, söker att skapa ett instrument, med vilket han ånyo kan stoppa jordbruksproduktens prisrörelse uppåt. Det kan inte finnas andra avsikter med jordbruksministerns åtgöranden i denna fråga än att åstadkomma en ständig broms på en prisutveckling, som är absolut nödvändig för jordbrukarna. Mjölpriserna beröra ju alla jordbrukare här i landet, även de minsta, men herr Sköld är i verksamhet och skall i sinom tid naturligtvis bromsa priserna. Jag tycker verkligen, att herr Sköld inte skulle bry sig om den saken, så länge man inte höjer mjölkpriset för konsumenterna. Till dess borde denna överenskommelse mellan bönderna själva få fritt utveckla sig, så långt man tycker det är rättvist, att jordbrukarna skola få betalt för sin mjölkprodukt. Vi ha åtminstone ännu — det vore väl om detta omdöme kan ändras — inte mycket att tacka denna jordbruksminister för, som det tydligen var statsministerns mening här i går att skryta litet med. Det kan hända, att utvecklingen kan medföra, att även herr Sköld kan förstå, att jordbrukarna också skola leva och att det inte här i världen bara gäller att tjäna konsumenternas intressen. De beröras ju förresten inte av detta, så länge man inte höjer mjölkpriset för dem.

Ja, man kan ju säga, att regeringen, för att nå sitt mål, nämligen att skaffa pengar till de kolossala utgifter, som nödhjulsarbetena kräva, har haft regeringskvastarna i livlig rörelse. Det ser ut att till och med ha lönat sig. Man har sopat ihop resterna av de av föregående regeringar samlade smulorna. I herr Kvarnzeliuss' rusedrycksmedelsfond har man sopat ihop 83 miljoner kronor, och mitt för storlogebrödernas näsor anammar man detta kapital. I tobaksmonopolet sopar man ihop 10 miljoner kronor och i Vin- och spritcentralen 2 miljoner kronor. Ifrån riksbanken tar man löpande årets vinst. 13 miljoner kronor, o. s. v. Det är rätt respektabla summor, som på det sättet sopats fram, men så äro också möjligheterna i den vägen slut och gamla Svea riktigt renskrapad in på bara benen. Allt det, som borgerliga regeringar skrapat ihop under svunna år, är med detta år puts weg.

Så kommer lån på 300 miljoner kronor — ty till det beloppet komma lånen att uppgå, innan detta år ändats — för att hålla kronoarbetares avlönad efter allmänna marknadens lönesatser. Hur skall regeringen kunna trolla fram ett lån på denna summa här i landet, när ingenting kan erhållas från utlandet? Det finns ju två penninginrättningar här i landet, som naturligtvis anse sig skyldiga att teckna dessa lån och de äro postsparbanken och pensionsfonden. Men kunna enbart dessa två inrättningar bringa ihop 300 miljoner kronor på ett år? Det går väl knappast. Inte lära sparbankerna kunna hjälpa till, när den framtida säkerheten är så ringa som här.

Den 31 december 1931 utgjorde statsskulden 1,857 miljoner kronor, varav 232 miljoner kronor i tillfällig skuld. Och nu vid årsskiftet utgjorde statsskulden 2,202 miljoner kronor. Det har således blivit en rätt aktningsvärd skuldökning redan. Inte rör man sig med nätta tal. Till nästa budgetår nödgas man naturligtvis upplåna nya 300 miljoner kronor, om inte arbets-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

löshetsläget ändrar sig och ifall socialdemokraternas nu tänkta nödhjälpslöner skola utgå. Detta skulle medföra en årlig ränteökning av 14 miljoner kronor.

Vilken säkerhet ligger då bakom detta lån? Ja, i stort sett ingen annan än svenska folkets skattekraft och vilja att betala. Vi veta, att socialdemokraterna sedan många år hållit jakt på miljonärer här i landet. Dock ha de onda tiderna lyckats utrota en hel del sådana. Jag tror emellertid, att finansministern nu skulle vara mycket tacksam, om han kunde låta en del miljonärer uppstå ifrån de döda och använda deras skattekraft några år framåt, tills han hunnit ur den här förskräckliga historien. Ja, det är nog farligt att slakta guldhönorna i förväg! Man bör nog först låta dem värpa tillräckligt, innan man tar livet av dem!

Den enda säkerheten, sedan pengarna äro förbrukade, om man nu ger sig på arven igen och hindrar kapitalbildning för framtiden, är som sagt vår skattekraft och viljan att betala. Men då är frågan den: kommer denna vilja att räcka i framtiden, då man har att dragas med förräntningen av så kolossala skulder som dessa? Om man tänker sig en period av 4 år framåt i tiden — och alla de borgerliga vilja väl gärna, att regeringen skall sitta, om än den skall sitta på halster, dessa 4 år — kan man då tänka sig, att det skall bli möjligt att betala dessa lån och förränta dem i en framtid? Det kommer att bli beroende på de små löntagarna, om de vilja vara med att betala till detta eller ej. Det är klart, att sedan man genom beskattning av arv hunnit med att förstöra de stora förmögenheterna och därav inflytande inkomster, så kommer skattebetalningsbördan att överflyttas på de små inkomstagarna. Dessa äro nu till ganska stor del befriade från att betala nämnvärd skatt och därmed också från skyldighet att betala gamla eller nya statslån. Men då är frågan: tror någon, att dessa små inkomstagare åtaga sig att bära dessa ökade bördor om några år? Därom komma meningarna säkerligen att bli mycket delade, så mycket mer som statsskulden ligger i svenska händer och således ingen påtryckning kan äga rum ifrån utländsk sida. I så fall hade det gått bättre. Nu kommer lånet till största delen att ligga i svenska banker, och blir det säkerligen svårt att få små inkomstagare att inse, att man bör betala ränta även för statslån i svenska händer. Det behövs ju bara, när den stunden är inne, att någon av de rödaste fackföreningsmedlemmarna vid ett sammanträde säger ifrån, att det inte kan vara den tidens arbetares »skyldighet att slava samman pengar för att förränta gamla statsskulder». »Vi ha inte haft någon nytta av dessa pengar», kunna ju de yngre arbetarna säga, och det med rätta. Det kan även sägas, och det vinner nog gehör i en sådan samling, att »dessa lån togos på sin tid för att göda kapitalisterna, som då togo väldiga provisioner vid lånens anskaffande». Herrarna kunna förstå, vad man kan göra med en sådan agitation. Det kan skapas en folkmening på 10 minuter, och det kan tillverkas en resolution, som förkunnar, att ett sådant ekonomiskt slaveri skall man inte finna sig i. Sedan denna resolution antagits på ett ställe, går den igenom i hela landet.

Nu betvivlar jag visst inte, att icke en socialdemokratisk regering genast kan vända kappan efter vinden och förklara, att det naturligtvis inte kan föreligga någon skyldighet att betala skulder, som åsamkats för så lång tid sedan. En sådan folkmening har ju för övrigt rätt. Inte skall man med skuldsättning skaffa medel för att tillfredsställa det dagliga livets behov. Dessa behov skola bekostas med skattemedel. Så klok är man i det enskilda. Kooperativa förbundet förkunnar ju framför allt: kontant betalning för stundens behov!

Skall denna skuldsättning få fortsätta, d. v. s. skall denna regering få lov

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att fortsätta att forma landets ekonomiska öden och låna upp 300 miljoner kronor om året, då tror jag verkligen, att värdet på dessa nya obligationer blir sådant, att de lämpligast i framtiden förvaras bakom en kassaskåpsdörr, som bär ett utskuret hjärta. Finansministern bör i tid sätta till en kommitté, som har till uppgift att undersöka låsanordningarna på en dylik kassaskåpsdörr.

Alla förstå, att regeringen med sin miljardutgift i år åsyftar att få en liten privat inflation igång i Sverige; frågan är bara, om den skall lyckas därmed. Lyckades detta, vore ju alla sorger och bekymmer över, lönearbetarna och de statsanställda jämte kronoarbetareskåren, vilka nu äro mest gynnade nationer här i landet, finge då ge valuta för sin högre löneställning, och det hela bleve på ett praktiskt sätt utjämnat. Men kunna herrarna åstadkomma en inflation? Säkerligen inte, hur mycken dom vilja därtill som än finnes — inte ens, om man i år fördubblade lönen för dem det här gäller. Det kunde gå för sig under kristiden, då plötsligt bränslekommissionen tredubblade dagslönen för grovarbetare, och då Sverige var avstängt från import. Nu går det säkerligen inte. Den allra ringaste högre livsföring i Sverige skulle göra, att ett tiotal eller tjugutal fartyg genast destinerades hit med varor från alla världens upplag. Den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet vilja inte utestänga importen. Hur skall då en inflation kunna komma till stånd, när det faktiskt finns varor för tio gånger så stor befolkning som Sverige för närvarande har? Nej, för att få den igång, få nog herrarna ytterligare dagtinga med sina principer — och det lärer ju kunna gå för sig ibland.

Den prisnivå, som vi nu nått, den är de naturliga förkrigsprisernas, som utmejslats under de gångna fredsåren, även om de naturligtvis kunna något jämkas. Asien och Ryssland bli ju industriländer så småningom, och där har man en nästan gratis arbetande befolkning till sitt förfogande. Men även industriens fortsatta rationalisering gör naturligtvis sitt till. Varifrån skall då uppsvinget komma, då de gamla industristaterna ha varor i överflöd? Den socialdemokratiska regeringens finansplan — understödd endast av tvenne, icke förut så kända, borgerliga nationalekonomer — måste därför sägas vara mer än äventyrlig, och för den händelse regeringen skall fortsätta ett år till efter detta, då komma sannerligen herrarna i regeringen att bryta ryggen av sig bara i ödmjukhet att få låna.

Det ligger för mycket av Kreugeranda över denna proposition. Kreuger gav inte upp, förrän han förstört kolossala värden. Jag vill hoppas, att den socialdemokratiska regeringen ger upp i den ekonomiska frågan redan efter ett års försök. Sker så kan jag faktiskt inte inse, att något hinder skulle möta för oss att följa regeringen i den utgiftsökning, som den föreslagit i år, om den blott ger det löftet, att den, när det året är gånget och arbetslösheten skulle vara lika stor som nu, skall gå den smala vägen, som herr Trygger påpekade i sitt tal som ålderspresident, i stället för den väg, som regeringen nu valt. Man kan inte för dyrt köpa ett sådant medgivande som att socialdemokraterna lova att bli förståndiga om ett år, ifall det skulle bli lika svårt med arbetslösheten då som nu ungefär. Skulle det löftet kunna givas, inser jag inte, varför inte en nationell samling skulle kunna ske om själva utgifterna redan i år.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den, som har åtskilliga intressen att bevaka och delvis att försörja, är tvungen att uppträda något i denna debatt, ehuru det sannerligen inte är något som helst nöje.

Vi stå nu inför en nödbudget — något annat namn kan man inte ge den — och det är klart, att den är som den är, därför att nöden har ingen lag. Då är det inte värt, att vi beklaga oss över att en sådan budget måst överskrida gränserna för vad vi utstakat för normala förhållanden. Det gäller att skaffa

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

pengar till de människors uppehälle, som äro arbetslösa, och då få alla möjligheter tillgripas, ehuru detta kan verka som en bumerang på sätt och vis, därför att det, å andra sidan, uttömmar en del källor till arbete och därigenom ökar arbetslösheten. Men det får man också finna sig i. Jag har ingen anmärkning att göra emot budgeten ur dessa synpunkter. Emellertid förekomma och måste förekomma en del orättvisor och förbiseenden eller missförhållanden, som man inte kunnat avhjälpa. Men det man vill avhjälpa är ju ännu större orättvisor, och då får man finna sig i att mindre sådana uppkomma även genom detta budgetförslag. Världen är i alla fall full av orättvisor, så att det kan inte bli på annat sätt under nuvarande förhållanden.

Jag skulle nu bara vilja påpeka en detalj, därför att jag talat med finansministern därom för ett par år sedan och hade trott, att han skulle ha gjort något åt den saken i denna proposition. Nu förekommer den emellertid inte här.

Det förhåller sig nämligen på det sättet här i landet i sin helhet eller åtminstone i huvudstaden, att när någon har förlorat sina pengar eller när familjeförsörjaren gått ur tiden eller när en ordinarie löntagare på ena eller andra sättet förlorat sin tjänst — i lyckligaste fall med pension och i olyckligare fall utan pension — så få under inte mindre än de två påföljande åren efter en sådan tilldragelse de efterlevande, om jag så får kalla dem, betala fulla kommunalutskylder för de inkomster, som uppburits under andra tider. Särskilt när man nu skall öka bördorna, bör väl en sådan fräckhet, om jag så får uttrycka mig, ifrån lagstiftarens sida avhjälpas. Är det ett sätt att lägga bördorna på de axlar, som bäst kunna bära dem? Och vilka lidanden och vilken kamp i det tysta, för att icke säga ruin, föranleder inte en sådan orättvisa, som överklagats under åratals men aldrig vunnit något gehör hos dem, som makten hava. Svenskarna äro ett tåligt folk, det kan man konstatera bara av ett sådant förhållande.

Det har invänts, att de, som få nya inkomster, under två år bli fria från en sådan beskattning, men det är väl intet skäl för att lägga på de andra så stora bördor. Utan i stället bör man väl rätta till detta förhållande, så att de, som få nya inkomster, omedelbart, året därpå, få erlægga skatt för dessa nya inkomster. Inkomsterna från nybörjare ge ock mindre pengar än från den generation, som avancerat.

Finansministern sade mig, när jag talade med honom om detta, att han trodde, att det mötte formella hinder att ordna denna sak. Där det finns en vilja, finns också en utväg. Men här saknas viljan hos alla vederbörande att rätta sådana förhållanden. Jag tänker i detta fall särskilt på alla änkor med sina barn — som utgöra det bedrövlige kapitlet i sådana frågor.

Nu vill man gärna se, att det i statsverkspropositionen också skall förekomma några ansatser till ett uppbyggande arbete, en orientering mot framtiden om vad som borde kunna ske. Men det finns ganska litet därav i denna proposition och i trontalet, annat än att man skall försöka skaffa arbete åt de arbetslösa. Det är emellertid inte så gott att säga, vad man kan göra och vad man vill göra, och det hinner man kanske inte heller med, så att det må också vara förlåtligt.

Jag har emellertid begärt ordet för att yttra mig något om dessa frågor, som lyst med sin frånvaro i debatterna och lysa med sin frånvaro huvudsakligen också i propositionen. Det är lättare att tala om dem än att komma med förslag, det medger jag, men här är det meningen att tala om dem, och därför skall jag göra det.

Propositionen föreslår en konfiskation av inkomster och kapital. All beskattning är nämligen konfiskation; och här är en konfiskation utan ersättning. Men det är ganska märkvärdigt, att när det gäller det första av alla

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stora kapital, det som människorna mest behöva, nämligen jorden, att konfiskera en del av jorden för att ge till brukande åt dem, som behöva tillgång till jord, är denna beslutsamhet borta.

Man skulle väl försöka socialisera också jorden och man skulle väl börja med den, ty jorden och arbetet äro källan till all vinning och all kultur i samhället — jag tänker nu särskilt på jordbruket — så att man av odlad mark skaffar uppehälle, som ger både arbete och uppehälle åt arbetslösa, även om man inte därigenom kan vinna andra inkomster. Vi ha haft åtskilliga organisationer med syfte att gynna den fråga, som jag nu talar om. Vi ha sedan gammalt egna hemsrörelsen, som är ett välgörenhetens ordnande i stort. Denna rörelse har verkat åtskilligt gott, så att det är inte alls meningen att säga något illa om den. Men vid sidan av denna organisation har det ansetts vara oundgängligt att också skapa en social jordberedning med handlingar av rättvisa i skölden, och det arbetet avser att skapa rätt till jorden och inte bara välgörenhet, och det är byggt på den uppfattningen, att land skall med lag byggas. Det var jordkommittéerna, Norrlandskommittén, Värmlandsutredningen och jordkommissionen, som fingo denna uppgift. Dessa voro inrättade för handling. Det har utträttats någonting av dem utan för många utredningar.

Så hade vi också ett tredje slag av kommittéer, en utredningskommission, som kallades för *emigrationsutredningen*. Vilket arbete, vilken möda och vilken kostnad ha inte nedlagts på dess betänkanden, de många banden i denna utredning! Och vad står kvar av allt detta? Jo, ingenting annat, såvitt jag förnummit, än professor Sundbärgs skildring av det svenska folklynnet, en skildring, som av mången anses vara delvis eller helt oriktig. Detta har kostat mycket pengar. Det är en statistik och det är situationer, som äro föråldrade, men det är naturligtvis också en uppslagsbok över bemödanden i det förflutna.

När jag talar om att socialisera jorden, som jordkommittéerna skulle inrikta sig på, menar jag ett rimligt ingripande. Här är det fråga om att exproprieras jord mot ersättning. Då det gäller det lösa kapitalet och den lösa inkomsten, så konfiskera vi utan ersättning. Men när det gäller det viktigaste, nämligen jorden, ouppodlad jord och rätten till husbehovsskog och sådana enkla saker, då har, för det första, det ej ifrågasatts annat än att exproprieringen skall ske mot ersättning. Sedan har nu, för det andra, under en tid av nära tio år parollen ändrats. Jord för sociala ändamål får förvärfvas endast på frivillighetens väg och mot full ersättning. Det är detta socialiseringsprogram, som har vilat över jorden till skillnad från det socialiseringsprogram, som nu drabbar det lösa kapitalet och de lösa penninginkomsterna. Det är en lång historia denna om kampen för folkets rätt till jorden enligt lag, stödd på expropriation, gent emot frivilliga förvärfv och välgörenhet. Jag skall inte nu uppehålla mig längre vid detta. Jag vill bara konstatera, att år 1924 ryckte det socialdemokratiska partiet i båda kamrarna fram för verklig socialisering av jord för olika nödlidande ändamål mot ersättning och med skäligt hänsynstagande till den stora jordägaren, en hänsyn som icke anses erfordras, då det gäller det lösa kapitalet och inkomsterna. När jag nu talar om detta, så menar jag inte någon revolution, ty en sådan går till väga på helt annat sätt, utan jag menar en reformistisk och försiktig framåttryckning för att avhjälpa under den nuvarande samhällsordningen de mest skriande missförhållandena. 1924 gingo socialdemokraterna som sagt fram för jordkommissionens förslag. De sociala jordlagar, som vi hade fått förut, voro byggda på instruktioner och därpå grundat arbete, ty det var det egendomliga med den tiden, att då gävos instruktioner både från högerregeringar och från liberala regeringar direkt eller indirekt att syssla med expropriation också.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Sedan visade det sig, att 1924 var ett barn av den tid, som vi nu befinna oss i. Medan den patriarkaliska konservatismen och liberalismen på sin tid i Norrlandskommittén var med på expropriation, sammanslöto sig nu alla partier emot socialdemokraterna på den punkten. Häradshövding Petré, andra lagutskottets ordförande, sade i denna kammare, att hädanefter går gränslinjen mellan de borgerliga och socialdemokraterna vid frågan om expropriation av jord eller icke expropriation av jord.

Det var en kinkig situation, och den socialdemokratiska regeringen var tveksam om vad den skulle göra, föreställer jag mig. Men slutligen trodde den väl, att man skulle söka komma till rätta med saken genom att tills vidare sluta sig till den borgerliga linjen och försöka förmå de borgerliga partierna att skapa någonting på frivillighetens och välgörenhetens väg, som var deras linje. Jordkommissionen, som var i det närmaste färdig med sitt arbete, blev plötsligt avskaffad — utan att bli hörd —, av den thorssonska Geddesyxan, och så tillsattes två konservativt betonade kommittéer med förbud att syssla med expropriation, och så var den sagan slut och allt vårt myckna arbete lagt till handlingarna. Det var således samhällets ledningar inom alla partier som enade sig för tillfället att obetänksamt kasta över bord en myckenhet arbete och omkostnader.

Men det fanns en kommission, som Geddesyxan inte avskaffade. Den sociala jordkommissionen, som hade ett handlingsprogram på varje punkt, stött i erforderliga fall på expropriationslagstiftning, avskaffades, men i stället bibehölls socialiseringsnämnden. Detta var då och blev enligt min uppfattning något liknande emigrationsutredningen. Många volymer av intresse i historik, statistik, miljöskildring med mera dylikt och ett och annat ännu ej framlagt förslag till handling såsom beträffande gruvlagstiftningen, men föga eller ingen tanke på jordfrågan i stort sett. Skogsfrågorna utreddes, men icke heller där någon handling. Således, där ha vi ett nytt stort samlingsverk, som förlorar sitt värde snart. Under tiden har den bearbetning av den allmänna meningen, som förr genomförde effektiva sociala jordlagar, blivit avkopplad för en lång tidsperiod. Därigenom har det till och med inträffat, att vinnningar, som vi i jordkommissionen gjorde bland högerfolket, togos tillbaka med den förklaringen: Jaså, var det inte farligare, då behöva vi inte vidhålla dessa medgivanden.

Nu har emellertid vid den senaste socialdemokratiska kongressen flottnings- och skogsarbetarna, som voro närvarande, givit till känna, att de behöfde de där expropriationslagarna och behöfde den tillgång till jord, som man redan 1904 ville ge dem från de konservativa och liberala hållen, och det finns ingenting, som är verksammare än när menige man säger ifrån någonting, ty då vaknar i alla fall bland de många dagliga bestyren uppmärksamheten även för en sådan där undangömd fråga. Den sociala jordkommission, som nu sitter med herr Westman som ordförande, har ju inte längre fått ett uttryckligt förbud mot att syssla med expropriationsfrågan, och den kan därför också göra det, under det den kommitté, som skulle behandla egnahemsfrågan, i sitt betänkande sade: Vi kunna inte syssla med expropriation, ty det är förbjudet i vår instruktion. Det skulle ju en annan gjort en konst uti, ty man kan inte, när man tillsätter folk, förbjuda dem att använda sitt förnuft.

Ja, nu har således kommit ett nytt tecken. Det dagas litet grand i denna sociala jordkommission, där nu efter jordbruksministern inträtt herr Sten, som är förtroendeman för flottnings- och skogsarbetarna. Till välgörenhetsförslaget att skaffa arbetarbruk åt dessa flottnings- och skogsarbetare finns det nu en klar reservation från herrar Molander och Sten för en expropriationsrätt,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och jag har hört sägas, att det förslag om arbetarbruk där uppe för dessa människor, som i trontalet bebådas, förmodligen också skall komma att åtföljas av en expropriationsrätt.

En expropriationsrätt är inte något förskräckligt. Hur gick det t. ex. med dem, som hade egna hus på annans grund? När de inte kunde få lösa grunden och rädda sina egna hem, stiftade riksdagen en lag, varigenom de fingo lösningsrätt, och därigenom löstes frågan i stort sett smärtfritt utan vidlyftheter. Och när det inte på de stora bolagens egendomar kunde skaffas tomter till församlingshus för olika ideella ändamål, gav riksdagen expropriationsrätt, och sedan gick det smärtfritt. På samma sätt kommer en sådan sak att verka här, om man träget driver den, så att den mognar i sinna, och det har förnummits, att i den nya jordkommissionen skulle en eller annan person även från majoriteten börjat vackla, om man inte till sist måste gå med på den där saken. Om vi nu hade drivit detta med kraft ända från början, hade naturligtvis denna bearbetning av opinionen med tidens nödvändighet tidigare och mera omfattande kunnat slå rot.

Nu har jag hört av jordkommissionens ordförande här om dagen, att jordkommissionen skall hädanafter ge sig in också på det gamla spørsmålet om förbättrande av ofullständiga jordbruk. Jag säger mig då: skall man behöva vänta på en utredning om den saken också? Är det inte en sådan sak, som skulle ha förelegat nu, en nödfråga, en hjälp åt de arbetslösa, när man letar efter utvägar till arbete? Där sitta nu på de små ofullständiga jordbruken familjeförsörjare, ofta arbetslösa, kanske oftast i vissa trakter. Där gå barnen hemma och ha ingenting att syssla med. Vad vore då riktigare än att man låte denna arbetslöshetshjälp också få karaktären av att, där det finns ett oodlat jordstykke i närheten, skulle det kunna få tagas, med all hänsyn till den store jordägaren, och då finge dessa människor detta att syssla med, och då skulle de ju också få ett livsuppehälle och därigenom skulle kommunens och statens utgifter lättas på den punkten, på samma gång som man lade grunden för det önskade målet att göra dessa mindre jordbruk till fullständiga jordbruk. Ett sådant tillfälle försummas nu. Vi skola skaffa pengar att anlägga vägar, och det är en ganska viktig sak, och det är ju bättre att få dem än att inte få någonting, men inte alla, som äro arbetslösa, orka bygga vägar, och vägarna avkasta ju i alla fall inte någon ränta på det däri nedlagda kapitalet. Man kan heller inte äta vägarna. Det är ju möjligt, att de i tidernas längd skola kunna bereda ett uppsving åt de orter, genom vilka de dras, även i produktivt avseende, men detta är ju en fråga mera på lång sikt. Varför skall man då inte uppsöka det, som ligger alldeles inför oss, så att vi kunna ta på det, då allt talar för att vi inte böra försumma det?

Jag skall säga något om jordbruket i och för sig självt, den där frågan om att stödja en lagstiftning för att *socialisera även odlingsmark*. Riksdagen begärde ju själv på motion av mig 1925, att man skulle ta itu med att den odlingsbara jorden bleve brukad av dem, som behövde den. Det kravet mattades av allt mer och mer, och 1930 var det nästan omöjligt att av tröttheten i lagutskottet uppkalla det bistånd, som alltid förr givits för detta krav av socialdemokraterna. I stället skrev man till riksdagen och fäste, utan att beröra expropriationsfrågan, stor vikt vid utredning av spørsmålet om jordbruksnäringens möjligheter att skänka sina utövare försörjning på drägliga villkor. Man begärde vidare, att det skulle ske en undersökning rörande det mindre jordbrukets ekonomiska bärighet och att detta skulle i ett sammanhang upptagas till fortsatt utredning. Med andra ord, där ifrågasattes till förmån för de borgerligas naturliga skräck för expropriationsrätten såsom ett ingrepp

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i den heliga egendomen, varför allt annat fick vika, att om man nu verkligen också kunde få fram, att jordbruket inte bar sig, så skulle man inte taga i anspråk någon vidare jord för detsamma. Men däremot tillät man samtidigt, att alla möjliga industrier anlades, som bekämpade varandra och ruinerade varandra. Detta fick fortgå. Men man försummade landets modernisering och frågan om skapandet av mat, som i alla fall är det nödvändigaste för ett folk, ty man kan alltid i nödfall gräva ned sig i jordkuler såsom bostad och klä sig i djurhudar som i gamla tider, men mat måste man ha, och den frågan utredes inte av några herrar, som sitta i ett utskott här uppe, utan det är Lars och Greta ute i orterna, som utreda, om det lönar sig för dem eller inte, och inte herr Westman och majoriteten inom hans utskott.

Ja, herr talman, jag finner ju att kammaren i denna lunchtid är ointresserad för dessa frågor, och det är väl därför att de äro så viktiga.

Jag övergår nu till kapitlet, om vi skola göra *besparingar*. Hela arbetslösheten är ju en följd av besparingar. Den är ju nämligen beroende på maskinerna och de stora juridiska personerna. Bägge två sakna ju själ, som bekant, och de ha övertagit den gamla anspråkslösa liberala näringsfriheten och därav skapat en stormande konkurrens mellan staterna och inom varje stat mellan det ena företaget och det andra. Och vart enda nytt patent är en torped mot ett annat företag, varigenom detta med hela sin besättning sjunker i djupet. Inom företagen måste ju alla spara. De måste rationalisera, och de måste anlita maskiner så mycket som möjligt. Detta kan icke undvikas, och vad jag nu sagt, är inte den ringaste beskyllning mot dessa stora och små företag, ty om de skola kunna uppehålla livet under konkurrensen och giva arbete åt sina arbetare, måste de på detta sätt rätta sig efter tidsandan och rationalisera, och de *tvingas* att avskeda arbetare. Därav ser man, varigenom den stora arbetslösheten uppkommit.

Men anledningen till att jag särskilt vill nämna några ord om detta är, att det allmänna, staten och kommunerna, gå tillväga på samma sätt och utan det ansvar, som man kunde vänta av dessa två mäktiga myndigheter, som i alla fall kunna taga ut skatter av folket och därigenom hjälpa upp sina förhållanden. Det är samma hänsynslöshet här. Jag vet ingenting, som är mera hänsynslöst än de så kallade Geddesyxorna. Ha ni någonsin sett inom staten och kommunerna, att någon människa, som har makt att utöva och kan göra besparingar genom att avskeda människor, har sört över en sådan angelägenhet? Nej, det är ödet, som råar, man får göra som man vill, och så kastar man ut dem på det sättet. Jag skulle därför vilja framkasta den tanken, att man skulle kunna i det nuvarande dagsläget, för att återgå till detta, söka ge någon nödhjälp även vid besparingarna. Det låter omtänksamt med besparingar och är det säkerligen i vissa fall, men oftast är det nog blott en elegantare inledning till dödsdansen. Därför bör väl varje förslag till besparing från det allmännas sida åtföljas åtminstone av ett *försök* till en exposé över den ökning och minskning i arbetslösheten, som kan beräknas uppstå därigenom, och över förluster och vinster även av andliga värden, i vilka de ekonomiska merendels ha sitt källsprång. Endast på det sättet ernås möjlighet att överskåda besparingarnas övervägande skada eller nytta *för människorna*, vilket väl är det väsentliga, men en sådan undersökning synes sällan eller aldrig äga rum.

Apropå besparingar ha vi ju — herr talman, jag skall vara mycket moderat och hänsynsfull — här t. ex. ett stort belopp till hållande av hov. Detta är förmodligen en institution, som måste upprätthållas, eftersom vi ha ett kungadöme, och vi måste ju också se till, att man håller sig väl med främmande makter, men skulle inte hovet självt vara förtjänt av en utredning, om

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man inte skulle kunna befria de kungliga personerna från skyldigheten att åtminstone i nuvarande omfattning hålla hov, så att det inte behövde begäras så stora anslag, som det nu är fråga om? Det är för rikets och folkets väl, som man vill, att det skall hållas hov, men skulle inte folket kunna säga ifrån, att vi behöva inga hov, åtminstone inte för annat än den högste regerande personen, och de andra kunna ju få nedstiga till att bli vanliga människor och befrias från en sådan onödig nödvändighet. Jag tycker också, och det har jag föreslagit i en motion, där det är fråga om en liten utgift, som jag anser bör göras, då jag inte funnit någon annan utväg att skaffa penningar, att man kan väl avdraga detta belopp på hovstaten, och jag har hemställt om medgivande för vederbörande furstliga person att inskränka sin representation för riksdagsmännen och andra dignitärer i landet med motsvarande belopp, så att vederbörande inte behöver lida någon förlust genom en sådan välbetänkt åtgärd från det allmännas sida. Jag har väckt en sådan motion för länge sedan i världen, herr talman, jag vet inte för hur många årtionden sedan.

En annan sak är, att när man kommer in på dessa frågor, så säger man: ja, maskinerna kunna vi ju inte avskaffa, och deras uppfinning skall fortgå. Man gör visserligen nu allt mera så, att man försöker hindra för stor produktion av barn, men att hindra tillverkningen av för mycket maskiner kan inte komma i fråga, ty de äro något mycket förnämligare än människornas barn. Det är en ganska upp- och nedvänd värld, men på det sättet förhåller det sig i alla fall. Man säger, att maskinerna kan man ju inte sätta stopp för, ty genom dem komma så småningom, bara fördelningen av produkterna blir den rätta, människorna att mer och mer kunna befrias från arbete, och det ser nästan ut, som om vissa skönmålare ville säga, att till slut behöver man inte arbeta utan kan taga gymnastik och sköta sin själ — om det någonsin kommer i fråga bredvid kortspelet, det vet jag inte, men det är ju i varje fall möjligt att ett bättre släkte skulle kunna ägna sig även åt detta. Men hur skulle det bli med människorna, om de inte finge arbete och grundligt arbete, bara de hade sitt uppehälle? Vad skulle det bli för ett blötmasksläkte av hela mänskligheten, om man skulle tilldela maskinerna en sådan verkligt samhälls-upplösande uppgift? Nu tycker jag därför, att bland andra utredningar skulle man väl kunna påfordra den viktigaste, nämligen en statistik för en gångs skull — jag tycker inte om statistik annars, ty den blir föråldrad dagen därpå — över vad maskinerna och de juridiska personerna och deras ställföreträdare enligt sakens natur — en sådan statistik som man nu försöker upprätta i Amerika — ha för inflytande i vårt land på det tillstånd, i vilket vi nu befinna oss.

Jag har också föreslagit förra året, att en ändring i aktiebolagslagen och därmed sammanhängande författningar skulle genomföras, så att det icke blir tillåtet att utan vidare anlägga, sammanslå eller flytta fabriker, banker eller andra storfinansiella företag hur som helst utan prövning av behovet och äventyren för folkets försörjning. Ja, det avsågs ju, men nu har jag funnit, att herr Hallén m. fl. i andra kammaren väckt en motion, som vill vinna samma mål genom beskattning. Den motionen lär gå till ett tillfälligt utskott; min gick till lagutskott, och då jag i år skall upprepa den, om jag hinner, skall jag avfatta den så, att den kan gå till ett tillfälligt utskott för att därigenom söka vinna ett samarbete mellan utskotten som surrogat för den avslagna regeringspropositionen, som tillstyrktes av konstitutionsutskottet förra året och som innebar, att man äntligen skulle bli av med dessa rudiment av ordentliga utskott, som medföra, att när vi skola behandla ordentliga och viktiga frågor, dessa inte få gå till båda kamrarna och behandlas på

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

samma sätt som andra frågor. Den saken kommer igen i evighet i kamrarna eller åtminstone så länge min åttaåriga mandatstid varar, ty jag kommer att fortsätta att motionera, såvida inte herr Gustav Roos vill återupptaga sitt uppslag i den frågan, ty då avstår jag villigt.

Ja, detta var nu jordfrågan. Sedan ha vi *den stora jordfrågan i världen*, som även kallas för fredsfrågan, ty det är ju endast kampen om jorden, som det gäller även där. Där skulle jag också kunna för att komma till ett uppbyggande arbete åtminstone vilja diskutera den saken, att den konventionella pacifismen i Europa och dess dotterländer, varmed syssla regeringar, parlament och folkförbund och alla fredsorganisationer och alla partier, skulle kunna visserligen fullfölja sitt snälla arbete, vilket inte är utan betydelse, men också få gå till grunden och taga upp orsakerna till militärväsendet och inte bara översudda dem och bara ropa: fred, fred, fred! och avrustning, avrustning, avrustning! och ändå bibehålla orsakerna till det onda, som vi vända oss emot.

Jag skall, herr Wagnsson, om jag hinner inom motionstiden, återkomma på det sättet, att jag icke skriver någon annan motivering än att jag för varje sådan fråga sätter emot varandra, ansikte mot ansikte, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i fjol och folkriksdagens utlåtande i fjol. Den 20 februari kom utskottets utlåtande med avstyrkande av alla dessa motioner in på riksdagens bord; den 20 februari sammanträdde folkriksdagen, som sedan enhälligt antog samma sak. Det är i alla fall ett ganska tankvärt intermezzo i tidens ansikte, och därför böra väl de få spegla sig i varandra.

Ja, så har jag ett litet samtal till sist, herr talman. Tiden är ju ond, och frågorna äro många. Men jag måste ha ett *litet samtal med »min vän»*, som man säger om sina motståndare, *min vän Schlyter*.

Här skola vi efter hundraårig beredning få en ny processreform, som sålunda ej tyckes varit särdeles efterlyst av folket. Den är också i stället byggd på en europeisk strömning bland högre jurister vid departement och högskolor samt de stora advokatbyråerna. Den skulle byggas på någonting mera naturligt, nämligen muntlighet, varav dock i fjolårets principbetänkande ej står mycket kvar. Vidare skulle processen byggas på koncentration i förfarandet, vilket är en bra sak i och för sig, men därför ej behöver göras så märkvärdig, att rättssökande ännu mindre än förut få råd att draga sin sak under domstolarna. För dessa båda ändamål äskas en ny organisation av befattningshavarna, vilket inbjuder till experiment med obekanta verkningar. Slutligen utlovas större rättssäkerhet genom dessa föranstaltningar med sina många inslag på både gott och ont.

I 50 år har jag tjänstgjort vid alla domstolsinstanser i Sverige, så att jag övermodigt nog känner mig liksom erfaren på detta område. Uppriktigt sagt, som jag ock utvecklade 1932 i mitt ganska omfattande uttalande till särskilda utskottets betänkande, denna reform tycker jag i stort kan betecknas som en plutokratisk reform. Det vore bra om den kunde överhoppas för att äntligen komma fram till en demokratisk rättegångsreform, till vilken mänskligheten i alla fall en gång anländer. Det vore bra, föresvävar det mig, om vi kunde avsevärt gå förbi sådana här mellanskeden.

Nu har ju ett principbetänkande avgivits för att därpå utarbeta ett slutligt förslag.

Jag går då först till *lagberedningens sammansättning*. Det har tillsatts en beredning på tre personer. Från den kommer sålunda ett betänkande, som ger utrymme för skiljaktiga meningar, avgivna till protokollet. När förslaget kommer in, få vi veta dessa meningar. Men beredningen är i alla fall sammansatt så, att dess ledamöter äro anhängare av principerna från den nämnda

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

européiska strömningen från höjderna. Det kan således ej förväntas så många skiljaktigheter annat än i en eller annan oväsentlig detalj.

Men så äro också tillkallade åtta sakkunniga, som ej skola konstitueras till kommitté, och vad de sedan givit för råd, får man icke veta.

Det stora principbetänkandet i fjol var utarbetat av endast en sakkunnig, justitieministern själv. Han ansåg sig böra nedlägga sin själ i detta, och det kan verkligen försvaras. Nog rådgjorde han också mycket med s. k. sakkunniga, som inte synas, men han var i alla fall ensam utslagsgivande. I vad mån skiljaktiga meningar yppat sig, fick man icke veta. Men det kan just göra detsamma, ty de lära icke ha varit så väsentliga i alla fall. Hela besättningen var ju vald, såsom vi ofta bruka göra, när vi få tillfälle genomföra en sak, som skall gå i lås, så att man icke vid arbetet stöter på för stor opposition.

Sedan tillkallades som sagt åtta sakkunniga, som skola hjälpa till med de partiella reformerna. Bland dessa sakkunniga voro tre jurister, vilka således förmodligen äro inne i dessa frågor. De andra togos bland civila från riksdagens kamrar, ett lika stort antal från första kammaren och andra kammaren, ungefär.

Det är om denna senare sakkunskap jag skulle vilja göra den erinran, huruvida icke även här ett tillfälle till besparing skulle kunna föreligga, då vi även böra spara i smått. Många bäckar göra en å.

I kungliga kommittéer sätter man helst in representanter från de olika politiska partierna, ty utvecklingen blir lugnare på det sättet. Men inom lagberedningar och särskilt i processberedningar har man åtminstone under senare decennier uppfunnit ett sätt att på förhand tillförsäkra sig bifall i riksdagens bägge kamrar. Särskilt i frågor, där sakkunskapen hur man bör skriva en lag är för lekmannen ganska obetydlig, väljas sådana lekmän, om vilka man hoppas, att de på grund därav ej skola lägga sig för mycket i saken. Alla kända oliktänkande inom kamrarna bli aldrig tillkallade just därför, att de äro sakkunniga. Det kan väl vara ett riktigt sätt av beredningen att vid sig binda såsom en gisslan några ledamöter av kamrarna, som bli fast för den mening, som juristerna framfört. Ty så blir det ju naturligtvis i regel. När sedan förslaget kommer till riksdagen, kunna dylika förstärkningar icke ta hänsyn till andra åsikter, som de först där få höra, ty de ha redan bundit sig. Jag anser, att ett anslag till en så beskaffad lekmannainstitution är något liknande de hemliga fonderna för utrikesdepartementet, och de ha nu regeringen avfört från dagordningen. Då anser jag, att denna hemliga fond för att skaffa sig anhängare på förhand i den ena eller den andra frågan också bör försvinna ur budgeten.

Sedan komma vi till de *partiella reformerna*. Det sades ju redan i fjol, att det nog tar sin tid, säkerligen år, innan den stora författningen kan föras fram, och först då föreligga alla frågor i detalj behandlade och utformade i paragrafer, så att man kan se, vart det bär, och få en översikt över det hela. En del av de partiella reformerna kunna nog genomföras förut, såvida de ej äventyra översikten av det slutliga förslagets verkningar. Den rad, som nu i statsrådet Schlyters kommuniké i Post- och Inrikes Tidningar och även nu i propositionen omnämnes, är så lång, att man förstår, att däruppe på höjderna råder enighet om, att det kommer att dröja mycket länge, innan det hela kommer i hamn. Många av de föreslagna partiella reformerna kan åtminstone icke jag sätta mig emot. Så är fallet med inskrivningsväsendet, som redan gått i stöpsleven. Ett annat kapitel är häradsnämndens tjänstgöring. Jag vet ej, om här hotar något smolk i mjölken, men det låter överkomligt, ehuru väl här nog kan insmugglas ett och annat som föregriper.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Straffprocessuella tvångsmedel, det låter hemsamt; men de bli kanske måttfulla. Anhållande, husrannsakan, krigsdomstolar äro också, vill jag hoppas, någorlunda neutrala ämnen.

Vad angår *rättshjälpsanstalterna*, skulle de ökas till antalet. Vi ha endast sex stycken. Vid förra riksdagen begärdes utredning härom och den saken kan och bör givetvis påskyndas. Men naturligtvis blir det förenat med kostnader.

Men jag ber även nu, att kammarens ledamöter icke skola invagga sig i att det oerhörda behovet av rättshjälp därigenom blivit i landet tillgodosett annat än till en obetydlig del. Ty de, som sitta i rättshjälpsanstalterna, nås i alla fall icke av dem, som bo längre bort, och om de nås, ha de — men ingen regel utan undantag — enligt sakens natur kanske icke samma intresse för saken, som enskilda advokater, vilka kämpa efter en klientel och själva få diktera sina arvoden. Danskar och norrmän ha bibehållit en gammal anstalt, som heter förlikningsråd, d. v. s. en förlikningsnämnd, som har domsrätt och till vilken parterna kallas, en anordning, som i dessa länder prisas. Det är nästan en motsvarighet till den domstol, som förr i de svenska städerna gick på torget och dömde där. Det är intressant och psykologiskt riktigt, att i denna grannländernas institution är det förbjudet att taga med sig något biträde, utan endast parterna komma, rena och nakna till kropp och själ och få en faderlig omhägnad. Det är en verklig rättshjälpsanstalt. Men tror man, att svenska folket, som är kolossalt konservativt, måste jag säga, kan ens ägna någon eftertanke åt en sådan sak. Gemensam skandinavisk lagstiftning skall ju eftersträvas, men icke heller det hjälper. Nej, särskilda utskottet år 1932 bestod sig endast med ett hån emot denna sak på några korta rader.

Underrätterna äro nu första och sista instans för de flesta rättssökande, och de bli ej ens de första för en mängd människor. Ingen vet, hur många de äro, men det är möjligt, att de representera ett överväldigande flertal. Tänk blott på dessa sociala lagar, icke minst jordlagar, som skulle hjälpa den svage. De giva ofta denne rätt att till domstol stämma den, som står över dem och behärskar dem. Det är väl stenar i stället för bröd, så det förslår. Den svage och fattige har inga pengar, inga advokater, inget som helst eget förstånd på författningar, inga relationer, ingen säkerhet mot ut-hungring såsom ett straff, överhuvud ingenting alls av det, som behövs för att lagens »frikostighet» emot honom skall bli till något. Den fria rättegången hjälper dem icke, förrän de kommit fram inför domstolen, och gör det ofullkomligt. Om rättshjälpsanstalterna är förut talat.

Här fordras kanske att gripa något antikt exempel, såsom de romerska folktribunerna. Ombilda justitie- och militieombudsmännen till två folktribuner, vilka stode i spetsen för en verklig rättsanstalt och gävos de förgreningar, som behövdes, i stället för att de nu syssla med småsaker och aldrig ingripa i lagstiftningen på något sätt som har betydelse, ehuru instruktionen påbjuder det. De hinna ej med att göra det, då de icke äro utvalda för sådant ändamål; de utses på ett år och måste därför bli betänksamma o. s. v.

Propositionen från justitieministern är överhopad med *bolllkastning om domstolar, ämbeten och tjänster*. Det är omöjligt att följa med, man får väl taga mycket i förtroende. Åtskilligt är dock uppenbarligen tvivelaktigt.

Då Schlyter kommer till *hovrätterna*, förebådar han, att redan nu utflytta en hovrätt till Norrland. Det har jag långt före den historiska tid, varom talas i propositionen, också varit med om i riksdagen, och förr eller senare kommer den väl till stånd. Men särskilda utskottet sade 1932, att man fick vara försiktig med att öka hovrätternas antal, och fråga är nu, om inte man

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

är inne på ett område, där man bör vänta, till slutspurten. Man vet icke, var haren har sin gång, och det förspörjes, att denna hovrätt skulle bli redan nu något annat än de andra. Jag är rädd för att liksom man finurligt söker binda riksdagen genom den förutnämnda gisslan, så kan meningen vara att genom ett sådant detaljbeslut föregripa det slutliga avgörandet. Vi komma ihåg det bekymmer, ja förargelse, som hos dem, som nu ha utredningen i sin hand, väcktes därav, att första kammarens majoritet på mitt förslag beslöt att förkasta principuttalandet om att mål tvångsvis skulle utlämnas till advokatplädering, med dennas ofantligt ökade omkostnader, med få undantag — däribland mål av »ringa värde». Där ser man ett uttryck för den plutokratiska bockfoten, som sticker fram. I äldre, uppriktigare tider sades ifrån att därigenom minskades målens antal i hovrätterna, vilket vore nödvändigt. De svenska överinstanserna voro för billiga, sade man.

Det är synd om parter, som icke begära någonting annat än en efterprövning, såsom nu. De flesta rättssökandena ha råd med de nya advokatarvodena för plädering och detta gäller även medelklassen och långt upp på rangskalorna. Hovrätten skulle sålunda förbehållas plutokratien. Ett eldorado särskilt för de stora aktiebolagsmålen. Jag är sålunda rädd för den nya hovrätten i Norrland i egenskap av partiell reform. Ryktet har ock förkunnat ett och annat om ett föregripande av den stora rättegångsreformen.

Vidare har rekommenderats såsom partiell reform åklagarväsendets omändning. Det är en av statsrådet Schlyters principer, att det är mycket dåligt beställt med detta väsende. En person i hans höga omgivning har till och med kallat det för en av Schlyters käpphästar. Reformen skall ju ock kosta minst en och en halv miljon kronor om året att öka personalen. Jag undrar om denna nödtid egentligen behöver en sådan ändring. Måne det skulle bli för få tilltalade och dömda om vi dröjde något. Rättstillståndet har ju icke urartat. Vi ha kunnat nöja oss med vårt åklagarväsende under långa tider, utan att de ifrågasatta stora olägenheterna upptäckts bland folket. De komma mera från den europeiska nyjuridiska vetenskapen. Naturligtvis har det nuvarande tillståndet sina brister, liksom mycket annat. Jag anser sålunda för min del icke — det är bara min mening — att frågan ej bör bli föremål för partiell lösning. Den bör komma i sammanhang med det hela. När förslaget därom föreligger, först då kan man lättare och rättare bedöma behovet och sättet för en reform. För detta begrundande blir ock god tid, medan förslaget cirkulerar hos vederbörande.

Vidare skall partiella omstuvningar av domareutbildningen äga rum i underätter, hovrätter och justitierevisionen. Det system, som förespåtts, är såsom tidigare från många håll erinrats en oerhörd drill av de yngre auskultanterna för att bli värdiga. De skickas hit och dit. De kunna icke få tjänstgöra här utan att först hava tjänstgjort där och så i en enda lång härva. Jag undrar, om det är nödvändigt, att man binder de yngre med så många svårigheter i livet. Det kan äventyra rekryteringen, allt kan hänga på hur en överordnad med kallt hjärta och med sitt på det torra tycker om sina underordnade, och ingen kontrollerar den överordnade. Det blir dyrbart med dylika omflyttningar till skilda orter, de mera förmögna bli gynnade och kunna hålla sig kvar och här sticker fram ånyo ett av systemets plutokratiska drag.

Jag tror, att det är en alltför byråkratisk väg, som vederbörande äro inne på. Man skall väl ha något förtroende för ungdomen också. Förmågan beror först och främst på anlagen, och drillen har mycket mindre betydelse.

Vidare förordas en fråga, som berör förbättrat brandskydd för arkiven, och det har väl ingen något emot att det göres till föremål för en partiell reform.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Däremot bebådas ingen partiell reform för antagandet av en *ny bevisningslag*. Därmed är man dock inne på folkets dagliga realiteter fjärran från bestyret med ämbetsmännens organisation.

Sedan 1884 ha äldre regeringar velat, att svenska rättssökare skulle få denna hjälp. Ingen hade i riksdagen, åtminstone ej efter sekelskiftet, något emot själva saken. Men så inträffade i andra kammaren — Staaff talade särskilt därför — att det måste vara en garanti, om det bleve fri bevisprövning, — den är ju redan införd i praxis — att nämnden skulle få större inflytande. Av detta skäl stannade kammaren flera gånger i olika beslut. När jag som ordförande tjänstgjorde i lagutskottet år 1917, förekom denna fråga, och då lyckades vi i utskottet ena alla partier om en skrivelse med påkallan av en sådan lag. Även Karl Staaff uppgav i andra kammaren sitt motstånd och riksdagen skrev. Då trodde vi att man hade något i handen. Sedan låg ju regeringen i sju år på saken och så avskrevs ärendet, utan att ens ha varit remitterat till processkommissionen. Jag förmodar, att det var kommissionen som sagt ifrån, att den inte ville ha skrivelsen.

Samma öde drabbade även 1915 års skrivelse om reglering av vittnesersättningarna i civila mål, en sak som också berör bevisningen och är av stor betydelse för de rättssökande. Lagutskottets utlåtande nr 28 för nämnda år innehåller en omfattande framställning i ämnet.

I processkommissionens senaste betänkande har vid återgivande av historiken om bevisningslagen utslutits omnämmandet av riksdagens beslut år 1915. Historiken stannar vid näst föregående beslut, då kamrarna ännu voro skiljaktiga och så bygger kommissionen ett resonemang på detta förhållande som om det vore riksdagens sista ståndpunkt. Om det beror på ett slarv, så är det oerhört och alldeles oförlåtligt. I riksdagsregistret finnes ärendet tydligt inregistrerat.

Beräkning kan det väl ej vara. Men man kommer på underliga tankar, då en engagerad privilegierad expert på rättegångsväsendet i anledning av 1930 års motion om samma sak klandrade en av undertecknarna med erinran att genom en separat bevisningslag förlorade man en trumf på genomförande av de nya idéerna. Ett erkännande således på samma gång att lagen hade stor och brådskande betydelse för de rättssökande i landet.

För min del visste jag såsom domare vad detta betydde för allmänheten. Mycket arbete under en följd av år har jag nedlagt i riksdagen för att bringa denna sak till rätta. När så till sist det lyckas mig såsom motionär och ordförande i lagutskottet vid ärendets behandling ena kamrarna i bevisnings- och även förenämnda vittnesersättningsfråga, så trampas riksdagens beslut och folkets bästa på angivet sätt under fötterna av processkommissionsfolket uppe i justitiedepartementet. Det är på detta sätt man skyddar »rättssäkerheten» från processkommissionernas sida.

Varför skall exempelvis svenska folket allt sedan 1915 av kommissionerna och justitieministern förvägras exempelvis en omedelbar lagstiftning om bevisning genom experter. Den sista kommissionen säger ju själv att sådan bevisning bör ske genom att domstolen utser experter och staten betalar dem i förskott, varefter domstolen bestämmer om eller vilken part skall återbetala beloppet. Hur har icke årligen rättssäkerheten avdagatagits icke minst för svaga och mera obemedlade parter genom dessa partbeställda och partbetalda expertutlåtanden, opålitligare ju högre de begärda arvoden varit. Vi hörde i går, vilket beskt underkännande herr Örne från denna talarstol gav expertväsendet såsom riksvärdande.

Hur många parter förlora icke årligen sin rätt genom dessa höga veder-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

börandes bojkott mot en omedelbar lagstiftning om skyldighet för part att i en rättegång tillhandahålla handlingar för uppdagande av sanningen.

Hur många parter utsugas icke eller förhindras årligen att söka sin rätt genom stadgandet och praxis att vittnen skola, i den mån de göra det gällande, betalas efter sitt stånd, vilket i vår tid givetvis betyder i proportion till vittnenas inkomster enligt deras debetsedlar. Är detta »rättssäkerhet»? Och dock är ju vittnesplikten en medborgerlig plikt.

Detta och åtskilligt annat i oeffterrättlighet får fortfarande icke heder och värdighet av att böra beivras genom partiell lagstiftning till skillnad från den byråkratiska omtvistliga organisationsruljansen, däri såsom en huvudpunkt ingår att smäningsom underminera rådhusrätternas kollegialitet, trots att riksdagen med bifall till ett yrkande därom förklarar, att tyngdpunkten i reformen skall läggas på underdomstolarna.

I nämnda ruljans ingår ock effektivitet, att parterna alltmera till fördel för de förmögnare skola plutokratiskt tvingas att ytterligare skatta till de plutokratiska advokatarvodena. Detta är huvudunderlaget i själva verket särskilt för »hovrättsreformen».

Vid 1930 års riksdag frågade mig den nuvarande justitieministern, om jag ej ämnade väcka motion om ett partiellt genomförande av en ny bevisningslag. Jag svarade, att den var under skrivelse och att jag var glad över det erbjudna stödet. Tillsammans infångade sedan Schlyter och jag de flesta juristers i första kammaren underskrifter. Vi ansågo, att det var behövt och nödvändigt, att frågan någon gång bleve avgjord i överensstämmelse med vad riksdagen år 1915 begärt. Men när det sedan kom till stycket var lagutskottet tveksamt så där »i allmänhet». Någon upplysningsverksamhet om vad det i levande livet gällde förekom tydligen icke. Schlyter antecknade ingen reservation och en förständig man får väl se till, att han befinner sig bland majoriteten, på vilken den slutliga rättegångsreformen beror. Det bör vem som helst kunna förstå, att nu som förut en bevisningslag kan antagas utan avvaktan av den slutliga lösningen av det hela. När den kommer, samman knyts banden, möjligen med någon ändring i detaljerna, vilket då är lätt att göra. Så har det förfarit med många lagar, som föregått slutliga lagstiftningar.

Till sist ett ord, herr talman, om *anslaget till våra universitet*. Jag är sedan gammalt medlem av Stockholms högskolas styrelse och har i tretton år varit dess inspektör. Här är det fråga om att riksdagen skall bespara och draga in på anslaget till tryckningskostnader av gradualavhandlingar och dylikt. Förr ha de bägge statsuniversiteten samt högskolorna i Stockholm och Göteborg fått åtnjuta denna förmån. Nu föreslås, att Uppsala och Lund skola få behålla sitt anslag, medan Stockholms och Göteborgs högskolor skulle förlora sin del i anslaget. Staten godkänner grundstadgar och utnämner professorerna. Universitetskanslersämbetet har enahanda befogenhet över dem som över statsuniversiteten. De stå också under statens uppsikt. Dessa högskolor äro ansedda att vara alldeles likvärdiga med statens universitet. De ha icke på något sätt förverkat förtroendet, och de professorer, som utses där, äro lika bra som vid de andra universiteten. De lärjungar, som släppas ut från högskolorna, äro också lika välmeriterade som eleverna från universiteten. De stödja högeligen vetenskapen med befatningar, forskningar och undervisning. De befria därigenom staten från omtanke och utgifter.

Då vet jag icke, vad detta skall betyda för en dekapitering av högskolorna. Staten har fördelen att kunna taga ut genom skatter allt vad den behöver, men de privata högskolorna vila främst på privata donationer, vilka i sådana

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

här tider måste förminska, och de komma säkerligen att få känna på stora svårigheter icke minst genom statens nu ifrågasatta beskattningsväsende, som kommer att utarma donationsväsendet. Stockholms stadsfullmäktige ha frikostigt understött Stockholms högskola. Det ifrågavarande anslaget är statens enda pekuniära erkännande av högskolornas stora insats för det allmänna. Om propositionen i denna del kan verkligen sägas, att snålheten bedrar visheten.

Förlåt, herr talman, att jag upptagit tiden så länge.

Herr Lindström: Herr talman! Man hade kunnat vänta, att regeringens budgetplan skulle bli föremål för en mera principiellt betonad kritik från oppositionens sida under denna remissdebatt. Men av en sådan kritik ha vi sett ganska litet. Var och en har kommit med sitt eget lilla bidrag mera framstrunget ur hans personliga temperament än härlett ur en vägledande idé.

Ledaren för kammarens nationella parti med sin fint slipade skepticism och strama fasthållande vid konservativa synpunkter, vid det som är, har framträtt bredvid herr Sam Larsson, som här närmast synes ha uppenbarat en själskamp mellan social vidsynthet och det frisinnade partiets ännu icke avdöda politiska imperatorstendenser, och över allt detta ha vi slutligen kommit fram till herr Pålssons burleska ilska över att även andra människor än *hans* närmaste vilja leva och klara sig här i samhället. Denna spridda — man är benägen att säga — litet förvirrade opposition är icke emot offentliga arbeten, men den vill ha dem på ett annat sätt. Den vänder sig icke obetingat emot upplåning för igångsättande av arbeten, men den vill tydligen icke låna så mycket. Oppositionen synes heller icke stå enig emot regeringens förslag om kvarlåtenskapsskatt, men de inom oppositionen, som gå med på principen, önska uppenbarligen vara med och peta på detaljerna.

Det förhållande, som jag sålunda påpekat, behöver ju inte betyda, att vägen ligger banad och fri för de i statsverkspropositionen upptagna huvudtankarna. Genomgripande förändringar av förslagets praktiska gestaltning i de punkter, som jag antytt, kunna ju äventyra hela den politik, som regeringen har lagt upp. Jag menar i varje fall, att oppositionens oförmåga att samlas om en principiell huvudlinje, dess benägenhet att undvika diskussion om de stora och bärande linjerna i regeringens planer, vittnar om frånvaron av varje eget konstruktivt program på den sidan. Därför måste man också säga, att den opposition, som här har presterats, inte fyller det krav på en opposition, som man inom engelsk parlamentarism brukar ställa, nämligen att den skall vara en konstruktiv opposition. Genom sina djärva drag har regeringen uppenbarligen vållat en upplösning inom motsidans, om jag kan kalla det så, andliga front. Man har inte riktigt kunnat orientera sig i den nya situation, som uppstått på grund därav, att svenska folket har varit förståndigt nog att skaffa sig en regering med handlingskraft och nydanarvilja. Det skall villigt erkännas, att situationen i det hänseendet inte är synnerligen vanlig för vårt land. Det kanske kan till oppositionens ursäkt anföras, att allt detta måste verka tämligen nytt och kanske åtskilligt överraskande.

Oviljan att diskutera de bärande tankelinjerna i regeringens finansprogram framträder bland annat däruti, att motsidans talare med ytterligt lätt hand berört regeringens konjunkturpolitiska synpunkter. Man hade kunnat vänta, att den speciellt nationalekonomiske fackmannen inom kammarens nationella parti skulle ägna särskild uppmärksamhet åt dessa ting i det anförande, som han har uppbyggt oss med under gårdagens debatt. Det aktstycke, som regeringen lagt på vårt bord, innehåller dock rikligt med utgångspunkter för en sådan diskussion. Den ärade talaren gled emellertid mycket snabbt över detta

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och kastade sig in i mera agitatoriskt populära resonemang om regeringens praktiska arbetslöshetspolitik. Så mycket lyckades dock professor Bagge hinna med, att han deklarerade, att han inte trodde på möjligheten att genom allmänna arbeten nämnvärt inverka på konjunkturerna. Själva syftet att bryta den nuvarande konjunkturen fann han sympatiskt, men han var inte optimist nog för att tro på en lycklig utgång av de gjorda bemödandena. Mera fingo vi tyvärr inte veta av kammarens ende nationalekonom av facket.

Men redan det lilla, vi fingo veta, kan kanske vara anledning att ägna en liten smula uppmärksamhet. Dessa problem, som regeringen här har tagit upp, diskuteras ju med allra största intresse i de allra flesta länder och de främsta av världens nationalekonomer äro invecklade i dessa debatter. Var och en, som har försökt att aldrig så litet följa med dessa diskussioner, vet, att det finns en sky av vittnen, en sky av nationalekonomiska vittnen, som visa sig på en helt annan linje än den, som herr Bagge för sin del här har antytt inför kammaren. Jag har här framför mig ett blad ur den kända engelska radiotidskriften, *The Listener*, för den 11 januari 1933, där det står ett referat över en radiodiskussion, som hållits mellan Sir Josiah Stamp och Mr. J. M. Keynes, båda väl kända namn inom nutidens nationalekonomi. De diskuterade just det problem, som här har tagits upp av regeringen i den konjunkturpolitiska delen av dess budgetresonemang. Mr. Keynes sade bland annat: »Jag har sett, att regeringen har underlåtit att sätta i gång offentliga arbeten på omkring 30 miljoner pund såsom ett resultat av den nationella besparingskampanjen. Den nationella kampanjen för intensifiering av arbetslösheten skulle jag vilja kalla den.» Mr. Keynes sade vidare under samma diskussion enligt detta ordagranna referat: »Det är icke förnuftigt att tro, att botemedlet kan komma genom enskilda aktioner. Det är därför, jag så mycket betonar vikten av myndigheternas politik. Det är det allmänna, som måste sätta bollen i rullning. Man kan icke förvänta, att enskilda skola släppa till mycket mer pengar, då somliga av dem redan blivit skuldsatta. Man kan icke förvänta, att affärsmän skola starta nya företag, då de göra förluster. Det är det organiserade samhället, som måste finna förståndiga vägar för att sätta pengar i rörelse och således få bollen att ånyo rulla.»

Mr. Keynes gick också in på frågan om arbetslöshetspolitikens förhållande till hela det bedrövliga budgetläget i Storbritannien, och han sade bland annat, att »den enda möjligheten i det långa loppet att balansera budgeten är att bringa förhållandena åter till det normala och att undvika de enorma utgiftsposterna för arbetslösheten», men för att komma dit — menade Mr. Keynes — måste det allmänna vidtaga åtgärder för att bryta den letargi, som för närvarande råder inom det ekonomiska livet.

Mr. Keynes gick även in på synpunkter, som äro särskilt intressanta mot bakgrunden av vissa uppslag i den föreliggande statsverkspropositionen. Han talade bland annat om byggandet av hus och sade: »Om en kommunalförvaltning bygger hus, så skall landet bli rikare, även om dessa hus icke lämna några som helst hyresinkomster. Om samma kommunalförvaltning icke bygger hus, så få vi ingenting i stället för detta mer än att det blir flera understödstagande arbetslösa.»

I samband därmed sade Mr. Keynes: »Jag kan icke tro, att åtgärder, som faktiskt öka landets rikedom, skola skada det allmännas kredit. Det är arbetslöshetens börda och nedgången i nationalinkomsten, som hotar budgeten. Håll efter arbetslösheten och budgeten skall klara sig själv.»

Nå, vad säger då Sir Josiah Stamp? kanske någon frågar. Har inte han en annan mening? Sir Josiah Stamp framförde visserligen under denna diskussion flera av de ortodoxa, d. v. s. de gamla liberala nationalekonomiska

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

synpunkterna på Mr. Keynes resonemang, men Sir Josiah Stamps slutsats blev i alla fall den, som uttryckes i följande ord: »Jag menar, att det icke är någon lätt sak att finna användning för våra besparingar i dessa tider, och därför håller jag med er om, att vi icke skola försumma något tillfälle, som erbjuder sig. Det finns tusen ting att utträtta, om vi skola bli ett samhälle, som är utrustat i rimlig proportion till våra möjligheter och som tager den moderna vetenskapens resultat i anspråk. Vi bli rika genom att utträtta saker, genom att arbeta, och icke genom att inställa vår verksamhet. Upp sålunda och utträtta någonting!» Som synes lutar hela hans inställning åt samma håll som Mr. Keynes.

Jag tror, att uttalanden som dessa, som för övrigt överflöda i diskussionerna, i inläggen från fackkunnigt folk i dessa tider, icke kunna förbigås och som var och en av kammarens ledamöter säkerligen har lagt märke till, då jag läste upp dessa uttalanden, stå de precis på samma linje som de förslag och planer, som vi alla ha tagit del av i statsverkspropositionen till årets riksdag.

Nå, detta lämnade, som sagt, professor Bagge i stort sett utanför diskussionen. Han uppehöll sig huvudsakligen vid de rent arbetslöshetspolitiska och arbetsmarknadspolitiska risker, som enligt hans förmenande uppstodo ur regeringsprogrammet. I går togo ju först herr statsrådet och chefen för socialdepartementet och sedermera också hans excellens herr statsministern upp de synpunkterna och visade, att herr Bagges farhågor säkerligen icke voro på sin plats, därför att även regeringen har observerat, att vissa risker finnas, och alldenstund regeringen vill lägga fram ett förslag, som håller, har den tagit hänsyn till dessa ting. Det skulle således vara fullständigt överflödigt att gå in på detta. För min del vill jag tryggt avvakta regeringens detaljförslag och detaljmotiveringar på dessa punkter, men det är i alla fall ett par anmärkningar, som jag gärna skulle vilja göra.

Herr Bagge sade bland annat ungefär det, att här hotar man nu att skapa ett stort system av allmänna arbeten, som är utsatt för risken att stagnera och som skapar en särskild arbetarkår, som det blir svårt att avveckla. Ja, men man kan inte gärna bortse från, att det är staten, som har i sin hand att bestämma, hur länge dessa arbeten skola pågå. Sålunda kan staten ingripa, om den allmänna arbetsmarknaden visar andra tendenser. Intet av de arbeten, som här föreslås, är för övrigt av sig självt av evighetskaraktär. Därjämte måste man komma ihåg detta, som varje arbetare eller före detta arbetare måste veta, nämligen att det för arbetarna själva alltid måste vara mera lockande — därför att det är mera tryggt — att finna en plats inom vad vi kalla det normala näringslivet, då en sådan står till buds. Alla måste ju veta, att dessa allmänna arbeten mer eller mindre äro tillfälliga arbeten, framskapade i mycket hög grad till följd av en särskild konjunktur, och sålunda ha alla ett naturligt intresse att sträva, allt vad de kunna, för att få en placering inom andra delar av näringslivet.

En annan anmärkning hade också professor Bagge, som jag emellertid för min del inte kan undgå att betrakta annat än som en smula konstruerad. Han säger ungefär det, att de nya arbetena komma att draga till sig många människor, som redan ha någon slags sysselsättning och ta sig fram på någonting, men som, om de flyttas över till dessa allmänna arbeten, icke lämna något sådant tomrum efter sig, att de kunna ersättas av andra arbetare, och sålunda skulle de på detta sätt provocera fram, om jag så får uttrycka mig, en större arbetslöshet. Nu har ju hans excellens herr statsministern i sitt anförande här i går afton redan framhållit, att man går ut ifrån, att den »nya» arbetsmarknad, som skall skapas, blir föremål för en viss reglering och

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att det kommer att ske en hänvisning av arbetslösa till dessa arbeten. När så är fallet, är det ju alldeles klart, att det mesta av den invändning, som professor Bagge här gjort, är borteliminerad.

Professor Bagge säger också, att hela läggningen av detta arbetsprogram är sådan, att det kommer att gynna de redan, som han uttrycker sig, om jag inte minns fel, privilegierade arbetarna på arbetsmarknaden och i motsvarande mån således missgynna de, som redan ha det svårt, nämligen exportindustriens arbetare, arbetare med mer eller mindre tillfälliga anställningar o. s. v. Särskilt skulle det finnas en tendens i detta program att gynna kommunalarbetare och byggnadsarbetare och att konservera deras i talarens ögon alltför höga löner och sålunda direkt medverka till att upprätthålla den rådande lönesplittringen på arbetsmarknaden.

Jag får säga, att jag tror, att inom arbetarklassen själv finns mycket starka korrektiv mot en sådan utveckling. Jag tror, att om det skulle visa sig, att de här arbetena, som varje människa skulle veta, att det var statsarbeten, offentliga arbeten, på något sätt favoriserade särskilda arbetargrupper, så skulle säkerligen både inom det socialdemokratiska partiet och inom fackförningarna uppstå en så kraftig opposition, att den, som leder arbetarsidans politik, skulle snabbt vara nödgad att taga hänsyn därtill. Nu tror jag inte, att det finns någon risk därför och jag har ännu mera bestyrkts i detta av socialministerns och statsministerns uttalanden i går, men jag upprepar det: om risken skulle finnas, så existerar den naturliga reagensen inom arbetarklassen själv och den kommer nog snart att göra sig gällande genom arbetarklassens egna organisationer.

Det har talats om detta bostadsbyggnadsprogram, och det har riktats vissa anmärkningar mot detsamma. Ja, jag vill icke gå in på saken närmare. Jag vill bara peka på att det finns många möjligheter härvidlag, som göra, att måhända dessa arbeten kunna komma arbetargrupper till godo, som man inte har tänkt på under denna debatt. När den brittiska arbetarregeringen lade fram ett stort program för bostadsbyggandet i landet, omfattade detta program inte bara bostadsbyggandet i städerna utan även byggandet av lantarbetarbostäder. Det innehöll förslag om åtgärder för att lösa landsbygdens bostadsproblem. Jag känner icke regeringens planer så noga, så jag vet, om den har tänkt på denna sak, men jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på densamma och vädja till regeringen, att om det finns någon möjlighet att gå fram på den linjen, skall den möjligheten beaktas.

Ja, jag skall inte säga något mera med anledning av det, som professor Bagge här igår framförde. Däremot skulle jag ha lust att säga ett par ord till representanten för den nationalkommunistiska rörelsen i denna kammare. Det var ju ett för regeringens politik i stort sett sympatiskt tal, som han höll. Det enda påtagliga i hans rekommendationer var emellertid det, att folket skulle tränga fram till regeringen genom att organisera deputationer i en väldig omfattning. Han rekommenderade varje dag 10 deputationer till varje departementschef och 25 till statsministern. Ja, skall nu detta också vara ett revolutionärt program? Det synes mig, som om talarens gamla och ofta i poesi och prosa framträdande revolutionsanda på gamla dagar skulle förvandlats till någoting, som bra nära liknar en deputationsanda. Det är precis ingen utveckling i revolutionär riktning, men det är väl heller ingen, som har misstänkt den nationalkommunistiske medlemmen av denna kammare att vara särskilt besjälad av gent emot den bestående ordningen revolutionära känslor.

Den flinke bondeförbundsagitatorn, som under den senaste riksdagen har uppträtt på Sörmlandsbänken, har även i denna remissdebatt uppbyggt oss

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en smula. Eftersom socialism är så modernt nu för tiden, har han uppenbarligen inte kunnat undgå att komma in på de tankar om en mera planmässig hushållning, som diskuteras så mycket. Så vitt jag kunde förstå, hade han vissa starka sympatier för planhushållningens idé. Han utvecklade inte närmare, hur han tänkte sig denna idé realiserad, men man fick en aning om, att hans program var ett strängt protektionistiskt program, ett program, som bygger på att man skulle försöka att stänga in sig så mycket som möjligt inom de egna statliga gränserna. Det var ett program, som i viss mån principiellt eller i stort sett liknade det ryska planhushållningsprogrammet, som också är av den karaktären, att man strängt håller sig inom de egna gränserna och är mycket räddhågad för att träda i alltför livlig kommunikation med den yttre världen. Det är kanske inte bara en händelse detta, att det finns en viss överensstämmelse. Det ligger kanske en djupare sympati bakom, ty det var den ärade talaren, som under ett valmöte i Knivsta i Uppsala län under den senaste valrörelsen avgav den deklARATIONEN, att han för sin del hellre såg kommunism än socialdemokrati. Han var så artig nu mot den socialdemokratiska regeringen, att man nästan befarade, att han hade slagit om igen. Jag hoppas, att han framhärdar på sina egna planhushållningsvägar och håller fast vid sina på Knivstamötet uttalade sympatier, ty den riktning, som jag företräder, skulle knappast ha någon större nytta av hans kärleksförklaringar, vare sig de nu få teoretisk form eller på något sätt försöka antaga en praktisk gestaltning.

Man kan inte komma ifrån, om man känner till läget i Sverige för närvarande, att den ekonomiska depressionen har satt sin prägel på människorna i den bemärkelsen, att man allt mer och mer spårar någonting, som kan liknas vid apati. Människorna förfalla till ligkiltighet, de mista det sista av förtaggaranda i och med att det sista hoppet, att de skola få ett ärligt arbete och en hederlig försörjning, försvinner. För dessa människor har regeringens statsverksproposition varit en stråle av hopp. Den har sagt till dem, att det ännu finns möjligheter, och redan detta är av så stor betydelse, att det inte bör spolieras, inte bör förintas, ty om så sker, kommer följden att bli en ännu djupare ligkiltighet, för att inte säga förtvivlan än det nu rådande tillståndet.

Den av mig djupt vördade ledaren för kammarens nationella parti riktade igår några varningar till regeringen och dess parti. Han önskade hålla igen, han ville inte, att det skulle gå så snabbt. Ja, för min del måste jag säga, att vi måste ställa frågorna på det sättet nu, att det är den nya tidens krav, som måste beaktas och den nya tidens problem, som måste lösas. Denna första kammare måste vara ett uttryck för helt andra tankar och ett instrument för helt andra uppgifter än den gamla första kammaren. Det är att hoppas, att kammaren också skall få det mod och den kraft, som behövs för att vara en god och uppbyggande tjänare åt den nya tiden med dess nya behov.

Herr Trygger har tidigare talat om intelligent anpassning. Han gjorde det också i sitt hälsningstal till första kammaren vid dess första sammanträde i år. Ja, intelligens fattas nog icke på det hållet, men man har ibland en känsla av att anpassningen saknas, anpassningen efter människornas aktuella krav, anpassningen efter samhällets aktuella krav, anpassningen efter nödvändigheten att nu med förenade krafter göra en insats för att försöka åstadkomma eller inleda en utveckling, som ger mera hopp åt människorna och mera arbete åt människorna än det läge, vari vi nu befinna oss.

Jag vill till sist säga, att jag är synnerligen tillfredsställd över hans excellens herr statsministerns fasta deklARATIONEN igår, att huvudlinjerna i de förslag, som regeringen här har kommit fram med och som vi delvis känna i detalj, men delvis bara i de stora dragen, icke komma att suddas bort. Dessa linjer

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

äro så starka och motsvara i så hög grad ögonblickets krav, att säkerligen största delen av det svenska folket skulle känna det som en djup besvikelse, om de komme bort. Det är kanske alldeles överflödigt, jag hoppas, att det är det, men jag vill i alla fall allra sist rikta en trängande vädjan till regeringen att orubbligt stå fast vid sina huvudpositioner.

Herr Linder: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte tala om det mycket stora, som här behandlas under remissdebatten. Jag skall blott tala om en bottsats i samhället. Jag skall begagna remissdebatten för att framföra ett önskemål, som kanske ligger i viss mån i linje med de tänkesätt, som regeringen i allmänhet representerar.

Med anknytning till de reflexioner, som gjordes av herr Eliel Löfgren, då det gällde frågan om en strafflagsrevision, vill jag säga, att jag delar med honom den uppfattningen, att det är otänkbart att invänta den stora genomgripande strafflagsreformen. Var och en, som har kännedom om det väldiga verk, som utarbetas av professor Thyré, förstår, att dettas genomförande kommer att taga decennier, innan man når slutmålet. Däremot gick herr Löfgren in på frågan om en mindre *allmän* revision. Den skulle avse de s. k. minima i vår strafflag.

Nu är det ju så, att herr justitieministern har framfört åtskilliga önskemål, som han lämnat till utredning: det gäller de s. k. partiella reformerna. Justitieministern har i ett anförande till statsrådsprotokollet den 16 december 1932 räknat upp och pekat på vissa reformer såsom i hög grad önskvärda. Herr Löfgren uttalade om dem, att han tyckte, att det var på hög tid, att de kommo fram, och jag delar för min del fullständigt den tanken, att det är synnerligen väl, att man kommer till tals om dem. Jag får emellertid å andra sidan säga, att beträffande dessa reformer ställer jag mig ganska tveksam till huruvida justitieministern kommer att få någonting vidare ut av vad han önskar. Det rör sig som bekant om ytterst ömtåliga och stridiga ämnen, och när han särskilt betonar till exempel frågan om försöket, vill jag säga, att jag ju aldrig tror, att en socialdemokratisk regering kan känna sig till freds eller försonad med, att Åkarpsparagrafen får stå kvar, därför att försöket kommer att bli straffbart utefter hela linjen i strafflagen. Jag tror inte, att det är det, som man egentligen har syftat till på det hållet.

Emellertid finns det en reform, som inte är så stor, men som i alla fall liksom är betingad av själva tidsläget. Den reformen skulle gälla kap. 20 i strafflagen — frågan om tillgreppsbrotten. Man har fått den uppfattningen såväl inom juristvärlden som inom det praktiska livet, att det föreligger för närvarande en ökning av tillgreppsbrotten. Det kan inte undgås, att det har gjort ett ganska beklämmande intryck på oss, särskilt nu i höst, när vi vid den rådhusrätt, som jag tillhör, så gott som fredag efter fredag ha sett 8, 10, ja ända till 15 människor, som ha passerat förbi domarskranket, tilltalade för stöld och häktade. Det gäller mest unga människor. När de tillfrågas, hur de kommit i denna situation, anföra de samt och synnerligen, att det varit på grund av *arbetslöshet*, som de kommit i olycka. Frestelsen har blivit dem för stark.

Det är visserligen så, att det finns ett remedium i så måtto, att man för dessa unga människor kan tillämpa den villkorliga domen, och detta göres säkerligen också i den allra största utsträckning. Men om de, som ofta nog händer, ändå på grund av sin nöd råka snubbla på nytt, så blir ju den sista resan värre än den första. Såsom vår strafflag är konstruerad, vet varje människa, att straffet växer med en svindlande fart för varje resa. Redan för många år sedan påpekades av professor Thyré i hans Allmänna principer för en strafflags-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

reform, att det vore stötande för rättsmedvetandet, och uppfattades så av stora lager av vårt folk, att låt vara, att det gällde en flera gånger straffad brottsling, och han endast tillgripit för några öres värden, så måste han på grund av dessa iterationsbestämmelser straffas med mångårigt straffarbete.

I Skånes största tidning för i tisdags fick man se ett prov på vad det rör sig om. Där läser man: Två bröder, Ejnar och Helge Bengtsson, dömdes på måndagen till respektive två år och tre månaders straffarbete med tre års påföljd samt ett år och tre månaders straffarbete med två års påföljd. De hade brutit sig in i en konsumtionsbutik och hade hunnit tillgripa ett äpple och en apelsin, innan de överraskades medan de voro i färd med att gå löst på kassaskåpet. De dömdes nu för fjärde respektive andra resan stöld.

Nu kunde jag mycket väl ha väckt en motion, ty motionstiden är ju ännu inte utgången, för att få beaktat denna sak. Men motionen hade möjligen endast resulterat i en skrivelse till Kungl. Maj:t från riksdagens sida, att frågan skulle redas ut. Jag har därför i stället begagnat detta tillfälle för att framföra önskemålet, på det att en reform i detta stycke skulle kunna verkställas så mycket hastigare. Svårare är nämligen icke reformen. Det gäller 20 kap. 7 par. strafflagen, som handlar om de olika resorna stöld. Därest justitieministern och regeringen ha intresse för saken, skulle de kunna vända sig till den sakkunnige, som de tillkallat, och saken skulle för honom säkerligen icke vålla större besvär än att det redan under nu pågående riksdag skulle kunna verkställas en reform i detta avseende.

Jag tycker för min del, att en sådan reform så att säga ligger i linje med det tänkesätt, som regeringen i övrigt representerar, och som dess i statsverkspropositionen framlagda förslag vittnar om. Jag tycker också, att det skulle vittna om en viss social förståelse att på detta sätt få en ändring till stånd av en paragraf, som gör människor dubbelt mer olyckliga än vad som är nödvändigt med hänsyn till samhällets rättssäkerhet.

Jag har endast, herr talman, med dessa ord velat bringa saken i åtanke.

Herr Trygger: Herr talman! Jag skall icke, såsom jag hade tänkt, mera utförligt ingå i besvarande av de anmärkningar, som gjorts till mitt uttalande vid remissdebattens början. Jag skulle vilja inskränka mig till att säga endast några få ord.

Först vill jag gent emot hans excellens herr statsministern göra gällande, att det föreföll mig vara ett egendomligt sätt, på vilket statsministern accepterade min anmodan att vi sakligt skola diskutera de stora uppslag till arbetslöshetsfrågans och konjunkturfrågans lösande, som regeringen framlagt. Det var ett oväntat sätt, på vilket han ansåg att man borde tolka min fordran på saklighet, då han gör gällande, att naturligtvis vill regeringen med de borgerliga partierna diskutera dessa frågor, men å andra sidan hade det genom valet i höstas blivit fastslaget, att de linjer, efter vilka regeringen här gått fram, skulle iakttagas. Följaktligen voro dessa linjers iakttagande i stort ett *conditio sine qua non* för en överenskommelse.

Jag vet det icke, men jag förmodar att herr statsministern, som varit så mycket med och behandlat frågor inom arbetarvärlden, noga tänkt över hur man egentligen bör göra, när man skall underhandla med någon, och att han sålunda borde vara mycket skicklig med avseende på den saken. Men den ståndpunkt, som han här intog, gör att jag något tvekar, huruvida han verkligen är så förfaren, som jag hade tänkt mig, med avseende på de metoder, som skola användas vid en underhandling. Jag har för min del den uppfattningen, att när man skall underhandla, bör man vara artig när man börjar och artig när man slutar, alldeles oberoende av resultatet. Däremot är det beklagligt, om

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man, när man går in i underhandlingsrummet, kommer i gräl om vem som skall gå in först.

Jag vet ju inte vilken styrka, som valen kunna utöva på regeringens sinnen, när den slutligen skall fatta sitt beslut. Men det är en sak. Skola vi underhandla och diskutera så sakligt, som jag hoppades att vi skulle göra, då får man helt och hållet lämna åt sidan vad folket på ett tidigare stadium kan ha sagt. Men vad har nu folket egentligen sagt? För min del vet jag sannerligen ej vad svenska folket har sagt på annat sätt än genom en slutsats från en blick på riksdagens sammansättning efter ett val, särskilt i andra kammaren. Men vad får man i själva verket veta härigenom? Det kan ju vara massor av människor som ha suttit hemma vid valet. Jag erinrar mig, att när jag var statsminister och hade ett val, efter vilket jag för övrigt avgick, blev det ett herrans oväder i en viss trakt, vilket gjorde att åtskilliga höger röster förlorades. Man vet sålunda ingenting säkert. Man vet endast, att andra kammarens största parti är socialdemokraterna, och att de fått så och så många platser. Man vet också att kommunisterna ha fått platser. Men det är också allt man vet. Folkets mening i en viss fråga känner man icke till mer än vad man kan ana på grund av antalet valda partimedlemmar.

Men för övrigt — låt oss antaga att socialister och kommunister skulle vara i majoritet bland befolkningen här i landet. När jag emellertid här hört herr Nermans yttrande i denna kammare, fastän han framställer sin mening på ett elegant sätt, men i synnerhet när man i andra kammaren vid åtskilliga tillfällen hört kommunister uttala sig, fastän ju också där de finnas, som lägga sina ord väl i vissa frågor, så måste jag ställa det spørsmålet till mig: Stå verkligen socialdemokraterna närmare kommunisterna än de stå de borgerliga partierna? Det kan jag omöjligt förstå! När man ser i stort på samhället, stå herrar socialister oss mycket, mycket närmare än till kommunisterna.

I denna speciella fråga är det emellertid klart, med hänsyn till den uppfattning som jag hyser om det slutliga resultatet av den politik, som regeringen nu vill genomföra, att socialdemokraterna stå närmare kommunisterna än oss. Herr Nerman har också å deras vägnar i denna kammare förklarat, att de i detta fall naturligtvis vilja gå tillsammans med socialdemokraterna. Ja, det har alltid varit kommunisternas roll att gå med socialdemokraterna för att förstöra de borgerliga, för att sedermera i sin tur kunna förstöra socialdemokraterna. Det ha vi exempel på i Ryssland. Man kan inte ha något tydligare vittnesbörd än där om resultatet av en socialdemokratisk-kommunistisk samverkan.

Det kan sålunda icke vara avgörande att kommunisterna i denna speciella fråga vilja rösta för vad socialdemokraterna föreslagit.

Såvitt jag förstår, är alltså regeringen fri, och den kan fullständigt fri gå till förhandlingar. Hur regeringen beslutar, det blir en senare sak. Och det blir vår sak, när vi sett detta beslut, att i vår ordning fatta vårt beslut.

Jag vill här icke upptaga tiden mer, och jag kan framför allt inte nu gå in i någon detaljdiskussion angående verkningarna av regeringens förslag i förhållande till det gamla systemet. Jag har, av de skäl som jag många gånger nämnt, den uppfattningen att man bör ordna arbetslöshetsfrågan på den gamla vägen. Och när denna fråga från vederbörande utskott kommer till kammaren, blir det ju tillfälle till en sådan diskussion.

Den näst siste talaren, herr Lindström, har åberopat att det är stora engelska auktoriteter på det nationalekonomiska området, som uttalat sig, den ene skarpare, den andre i varje fall ganska försiktigt, för en politik liknande den som regeringen slagit in på. Det är Keynes, och vem känner inte honom

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

— han var ju en av de få bland segermakternas experter, som hade något förstånd, när man skulle göra upp frågan om den tyska skadeersättningen. Detta veta vi ju, och Keynes har fått helt och hållet rätt. Jag har verkligen sett i tidningarna att Lloyd George också ifrån början skulle haft samma mening. Han var dock med om att underteckna freden, och det är väl först på senare tider som hans omvändelse har kommit. Keynes är emellertid en auktoritet, och det är även sir Josiah Stamp. Jag har inte läst någonting av honom, men jag har hört talas om att det skall vara en framstående man.

Emellertid ha vi ju också en framstående auktoritet här i Sverige; vi ha ju den nationalekonom, vars opus blivit avtryckt i den kungl. propositionen! Herr Örne fäste för resten i går kväll vår uppmärksamhet på det egendomliga, som i det fallet har skett.

Men herrar nationalekonomer kunna väl också göra fel, liksom andra människor! Fastän nationalekonomiska auktoriteter gå in för en viss sak, är det väl icke säkert, att den saken låter sig realisera. Detta kan således inte vara på något sätt avgörande.

Då vi nu ej ha Keynes uttalande till hands i annan mån än genom det korta citat, som här anfördes, skulle jag kanske kunna få säga några ord om hur jag fattat uttalandet av den svenske nationalekonom, vars yttrande ligger till grund för regeringens förslag. Herrarna ha ju läst det allesammans, det är jag övertygad om. Ätminstone ha herrarna börjat att läsa det! Men det fordras ganska mycken ansträngning för att komma igenom det. Jag hittade på ett sätt för att något så när kunna förstå vad där stod. Det var att jag läste slutet först, och så gick jag tillbaka till de föregående avdelningarna. Då kunde jag något så när fatta vad författaren principiellt sett menat. Och då kom jag slutligen till en ståndpunkt beträffande hans arbete, som jag skulle vilja underställa dem som läst det hela mycket grundligare än jag — ty det var verkligen för mycket för min intelligens — och fråga om jag riktigt uppfattat honom. På mig gör det hela det intrycket, att den plan, som förf. kastar fram, den bygger han upp på den förutsättningen, att den kan utföras tack vare skatter och lån. Ifall den inte funktionerar som man hoppats, drager man åt skatteskruben, och blir det något mankemang på den vägen, skaffar man pengar lånevägen. Och sedan måste en ytterst skicklig man, med fin känsla och fin hand, sitta och sköta det hela för att kunna reda upp det närhelst det hakar upp sig. Med ett ord sagt: Mig synes att denna utredning egentligen går ut på att skapa en ekonomisk diktatur. Så fattar jag för min del hela detta program och kontentan av den utredning, som skett.

Men jag saknar någonting. Om nämligen staten mer och mer tar hand om de ekonomiska förhållandena i ett land och skall leda allting diktatoriskt, då kan man omöjligen, såvitt jag förstår, repliera på skatter eller repliera på lån såsom det, som skall hjälpa fram det hela i händelse av behov. Ty hela den enskilda hushållningen kommer på denna väg så småningom att förstöras. Man måste sålunda uteslutande tänka sig hänvisad till de inkomster, som hushållningen själv slutligen kan ge.

Sedermera är det ytterligare en sak, som jag något vill beröra. Statsministern påpekade, för att bevisa hur upprörande situationen verkligen är, att vi ha 160,000 arbetslösa. Det är mycket, det erkänner jag gärna. Men å andra sidan, hur är läget i andra länder? Om herrarna tänka på England, har det en befolkning, som i runt tal är sju gånger större än Sveriges. Sverige har 160,000 arbetslösa. Multiplicerar jag detta tal med sju, får jag 1,120,000 arbetslösa, under det att England i verkligheten har 2,700,000 — för dagen kan jag inte säga siffran, men den har på senaste tiden varierat

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mellan 2,600,000 och 2,700,000, sålunda mer än dubbelt så omfattande som här. Se vi på Tyskland, har ju detta land en befolkning, som är tio gånger större än Sveriges. Skulle arbetslösheten i Tyskland vara densamma som i Sverige, så skulle man ju där ha 1,600,000 arbetslösa. I verkligheten har Tyskland — det exakta antalet nu vet jag inte — tämligen säkert mellan 5 och 6 miljoner. Och se vi på Amerikas Förenta stater, som har tjugo gånger så stor befolkning som Sverige, skulle detta land, om det hade samma arbetslöshet som vi, ha 3,200,000 arbetslösa. Det har ju mellan 10 och 11 miljoner.

Jag är visst icke den, som vill underkänna det sorgliga och det oroande i den nuvarande situationen i Sverige. Men åtminstone för ögonblicket är i varje fall vår arbetslöshet icke jämförlig med utlandets. Och vad värre är för utlandet, det har befunnit sig i denna situation i flera år; hos oss är det först på de senare åren man egentligen kommit upp till några mer avsevärda arbetslöshetsiffror.

Därför, och jag vill sluta med detta, kan man lätt förstå, att exempelvis i England en person som Keynes till slut blir alldeles förtvivlad. Han säger: Vi måste göra någonting för att få slut på det elände, som varat så länge. Och han är då med om att göra försök, som han kanske under andra förhållanden icke skulle velat ens ifrågasätta. Det finnes intet bevis för att försöket skulle lyckas. Det kommer kanske att misslyckas. Det är ingen, som vet. Det kan hända, att det är så, att vi ej kunna i den nuvarande världssituationen komma ifrån arbetslösheten.

Men sedan är det en annan sak, som är värd uppmärksamhet. När regeringen har gått så friskt på med arvs- och gåvoskatt för att på kort tid betala dessa 160 miljoner, som det nu är fråga om, är det ju många, som tycka, att det ej är så farligt att årligen taga ut 40 miljoner, om vi utgå från, att det är 400 miljoner under året, som i arv och gåva passera från den ene till den andre. Det är ju bara 10 %, sade finansministern, och så visade han genast hän på England och sade, att där utgör ifrågavarande skatt 16 % i genomsnitt. Och även i andra länder vore denna arvsskatt betydlig. Men om man ser på vår ekonomiska framtid, så är ju kapitalet en oerhörd viktig sak. Man kan ju ej komma ifrån detta. Och då blir det givetvis att undersöka, om vi ha eller icke ha ett stort kapital i Sverige. När en främling reser i Sverige och ser hur folket, hur vi allesamman ha det, hur vi äro klädda, hur vi äta och bo etc., så säger han nog, då han kommer tillbaka till sitt eget land: »Det är ett rikt land.» Och när jag reser t. ex. i Frankrike och ser dess provinsstäder och går i deras arbetarkvarter, så skulle jag nog vid återkomsten vara benägen att säga: »Det måste vara ett fattigt land», om jag icke visste, vilka stora kapital som finnas i Frankrike. Men jag säger: Sverige är ur kapitalsynpunkt icke ett rikt land, det är min bestämda uppfattning, och jag skall be att få utveckla denna ståndpunkt något närmare. För resten vill jag erinra om — som redan statsverkspropositionen åberopar — ett uttalande av riksräkenskapsverket, enligt vilket under åren 1931—1933 den svenska förmögenheten nedgick med en femtedel, d. v. s. omkring 20 %. Allt vad vi ha nu, efter den kalkyl, som där är gjord, det är 12 miljarder 600 miljoner. Det är det kapital, av vilket vid beskattningen en sextiondedel lägges till inkomsten. Vad är det egentligen? Säkerligen ej någon stor summa. Börjar man att hårt taga särskilt på de stora arven, så blir det snart uppätet. Jag måste säga, att jag tycker, att regeringen i behandlingen av arvsskattefrågan gör sig skyldig till ett stort fel.

Alldeles oberoende av min ståndpunkt i de särskilda detaljfrågorna skulle jag vilja säga, att jag med många tycker, att det grundfel, som regeringen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gjort sig skyldig till, är, att regeringen har lovat mycket åt alla. Herr Lindström sade, att folket behöver uppmuntras, det får ej sjunka ned i dådlöshet, genom bekymmer och umbäranden. Om det är för den skull, som regeringen har givit alla dessa rundliga löften, så är det ju en god avsikt, men det är mycket farligt att lova för mycket. Om herrarna tänka på ämbetsmännen, statens löntagare, så få de, trots det att allt utom skatterna är i nedåtgående, livsmedelsindexen fastslagen till det belopp, som gäller under det nuvarande budgetåret. Arbetarna få en deklaration, att deras löner såvitt möjligt skola hållas uppe på den gamla nivån. Man möter däremot intet uttalande om att vi t. ex. inom våra exportindustrier borde göra allt för att få ned lönen för att kunna konkurrera. Ja, överhuvud taget skola alla få det så bra som möjligt; man lovar åt alla håll. Man har ju intresse för det och det, ja för allt möjligt. Men varför är man så välvillig särskilt mot löntagare överhuvud taget? Jo, för att de skola ha köpkraft. Men, mina herrar: Hur är det med kapitalisten? Bör icke också han ha köpkraft? Skall han inte få ha kvar så mycket, att han kan leva och köpa produktionsmedel för att utveckla den näring, som han finansierar? Och alla självständiga näringsidkare, skola inte också de ha produktionskraft och även någon egen köpkraft? Jag menar, att det är farligt att lova så mycket åt alla håll. Och i själva verket är det enda, man slår ned på, det samlade kapitalet, denna lilla summa av 12 miljarder 600 miljoner för ett land, som vi trodde vara så rikt, Sverige. Man tycker, att det ej skulle vara så farligt att taga 10 % av den arvssumma, som utfaller varje år. Den beräknas till 400 miljoner kronor. För min del tror jag ej, att den kommer att gå till det beloppet nu, fastän den har gjort det förut. Ty här föreligger en mycket större depression inom kapitalet än vad många tro. Men så åberopar finansministern, att England tar ut 16 %. Han omtalar, att av 500 miljoner pund sterling arvfallen egendom tages det ut 80 miljoner i skatt. Men ha ej herrarna möjligtvis tänkt på följande förhållande? Jag ser bort från de länder, som ha dåliga affärer. Jag tar England eller Frankrike eller Amerika. Framför andra England. Vad är det, som gör, att England kan taga ut så mycket i skatt? Vad är det, som gör, att England har så stora enskilda kapital och kan taga ut mycket av dem i arvsskatt, så att den särskilt hårt träffar de stora förmögenheterna? Huru kommer det sig att det finnes så stora förmögenheter i England, trots depressionen? Det skall jag säga. Såvitt jag förstår, beror det helt enkelt därpå, att England har så kolossalt stor stats-skuld, placerad inom landet. När en statsskuld är placerad inom landet, så är det ju, när jag jämför denna nation med andra nationer, alldeles uppenbart, att det spelar en jämförelsevis ringa roll, om skulden är större eller mindre. Om engelska staten i närvarande stund har en statsskuld på 112 miljarder svenska kronor och den är placerad i England, så blir ju icke England i förhållande till världen i övrigt fattigare genom detta. Om den betalades, så vore ju situationen för nationen i sin helhet densamma. Det är endast när man är skyldig utåt, som statsskulden innebär en reducering av *nationens* förmögenhet. I ett annat avseende åter har den inom landet placerade, stora statsskulden en mycket stor betydelse, ty den verkar därhän, att olikheten i förmögenhetsställning inom landet blir väsentligt ökad. Det är ju alldeles klart, att utan en dylik statsskuld denna olikhet blir mindre. Man har en viss nationalförmögenhet. Den utgöres av, nationellt sett, verkliga värden. När man talar om förmögenhetsfördelningen i ett land, som har en stor statsskuld, som är placerad inom landet, då äro kapitalisterna fordringsägare i förhållande till staten, och då får man lätt stora förmögenheter på enskilda händer. Då finnes det olika sätt, på vilka staten skulle

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kunna bemästra svårigheterna. Det mest radikala vore att göra som tyskarna, d. v. s. låta myntet gå ned till ett intet, varigenom de befriades från hela sin inhemska statsskuld. Det är det, som ententemakterna ha ansett vara en kolossal fördel för Tyskland! Ja, den fördelen kunde de få själva, ifall de handlade på samma sätt, så att de enskilda förlorade sin fordran på staten. Det är emellertid en alltför farlig och samhällsskadlig väg för att anträdas utan den mest tvingande nödvändighet.

Låt vara, att statsskulden är en skuld till landets egna invånare, så måste man ju taga upp skatter för att betala den. Det kostar ytterligare pengar. Men hur skall man kunna reda sig i en sådan situation? Jo, när statsskulden blir övermäktig, måste man antingen på ett eller annat sätt reducera bördan av densamma eller också måste man öka skatterna och då framför allt så, att de träffa de stora förmögenheterna. Därför är det klart, att i länder med en sådan situation det ej alls är onaturligt, att man tager sin tillflykt till en arvsskatt, som drabbar särskilt de stora förmögenheterna mycket hårt. Jag vet ej nu siffran precis, men jag minnes — det är åtskilliga år sedan — att det var en herre, mycket bekant här i Sverige för resten, som lämnade en 100 miljoner kronor efter sig. Skatten var omkring 40 miljoner, d. v. s. 40 %. Ja, det kan man förstå, men kom och gör något i någon mån liknande i Sverige! Då skall man få se, hur snart det lilla enskilda kapital, som i verkligheten hos oss finnes, kommer att smälta ihop och slutligen förintas.

Jag vill bara tillägga, att när man skall bedöma denna situation och bedöma huruvida det är ett farligt experiment eller ej, som regeringen ger sig in på, då den vill taga upp och lösa arbetslöshetsfrågan och depressionsbrytandets fråga på föreslaget sätt och likvidera det hela på det sätt, som anges i statsverkspropositionen, så får man verkligen icke, när man gör jämförelser med andra länder, t. ex. England, göra dem ytligt, utan man bör undersöka, huruvida ej förhållandena i England i många avseenden äro olika mot förhållandena hos oss.

Ja, jag har åtskilligt, som jag skulle kunna svara på, men jag skall ej därmed upptaga tiden. Dock ber jag att få säga följande. Jag antecknade något, som statsministern sade i slutet av sitt anförande. Han sade, att regeringen betraktade icke som sin största uppgift att kompromissa fram ett förslag. Ja, jag har alltför stor aktning för honom för att tro, att han skulle bära sig åt på ett sådant sätt som att sätta som sin uppgift att kompromissa fram ett förslag, men å andra sidan vill jag säga, att jag och de, som ha samma uppfattning som jag, ha samma känsla av att det finnes sådant, som vi ej kunna gå med på, och det av samma skäl som statsministern. Och det skälet är, att vi känna nu mer än någonsin i denna för landet svåra situation en absolut plikt, den mest bjudande plikt att göra åtminstone så gott vi förstå för att hjälpa landet ur denna svåra situation. Som sagt, för min personliga del tänker jag verkligen — det är kanske en svaghet — mera på framtiden, att kunna gå en säker väg mot framtiden, än jag tänker på att *endast* för ögonblicket avhjälpa alla de många behov, som onekligen föreligga.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag skall tillåta mig att endast komma med några mycket korta repliker.

Herr socialministern föreföll märkbart irriterad på grund av mitt anförande under gårdagen. Om mina synpunkter givit anledning till denna irritation, då beklagar jag det livligt, ty vad jag minst av allt åsyftade var att åstadkomma någon stridsstämning. Jag avsåg heller ingalunda, och det trodde jag mig ha angivit under mitt anförande, att komma med några inkvisitoriska

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

frågor, på vilka jag önskade att nu erhålla svar från regeringsbanken. Jag är till och med tacksam för att sådana svar ej ha kommit i fråga om de detaljer eller de mer eller mindre principiellt viktiga punkter, som jag berörde. Det tacket är så uppriktigt menat, att jag till och med utsträcker det till den punkt, där herr socialministern förklarade sig skola avgiva ett bestämt besked, nämligen om lönerna, men där han, om jag förstod rätt, glömde att komma med ett svar. Jag tror, att det ej finnes någon anledning att i detta läge från någon sida kräva, att man låser sig fast vid några ståndpunkter, och det har ej varit min mening att för egen del deklarerat någon särskild bundenhet.

Min avsikt har, som jag tror, att jag uttryckligen angav i mitt anförande, tvärtom varit den att angiva dels min allmänna inställning och dels också på vilka särskilda punkter jag förmenar, att besvärigheter skola kunna möta för samförstånd. Jag har den bestämda meningen, att av mig framhållna punkter komma att bli omstridda, när förslagen utarbetats och komma att prövas. Därför är mitt förfaringssätt värdefullare och bättre även för regeringen, än om man bara står upp och i allmänna ordalag säger, att man vill ägna förslagen en välvillig prövning, som man brukar säga i debatter av denna karaktär.

Den punkt, som jag skulle vilja uppehålla mig vid och som jag anser vara den viktigaste av alla, det är den, att det vid olika slag av understöd och vid arbetslöshetsförsäkring, om sådan kommer att införas, därjämte skall finnas en verklig möjlighet att effektivt pröva arbetsviljan hos dem, som skola få förmånen av understöd eller försäkring. Jag sätter därför alldeles särskilt stort värde på att, om jag fattade hans excellens herr statsministern rätt, han i sitt anförande här i går afton uttryckligen angav, att det enligt hans mening borde ordnas så, att någon form av hänvisningsförfarande skulle komma att införas vid det slag av allmänna arbeten, som kunna bli beslutade.

Jag skulle emellertid ej vara uppriktig, om jag ej genast tillade, att jag har mycket svårt att förstå, hur ett sådant hänvisningsförfarande i praktiken skall kunna utformas, om man utgår från, att vid dessa arbeten avtalsenliga löner skola tillämpas. Man kan väl ej pröva arbetsviljan hos exempelvis en lantarbetare med en dagsförtjänst av 3 kronor 50 öre eller 4 kronor genom att hänvisa honom till ett allmänt arbete, där dagsförtjänsten är låt oss säga 8 eller 10 kronor. Jag befarar, att så fort man utgår från, att de allmänna arbetena ej endast skola vara — vilket nog är en av regeringens huvudsynpunkter — konjunkturutjämnande, utan därjämte ingå som ett led i arbetslöshetspolitiken, man då knappt kan undgå att mer eller mindre närma sig den typ av arbeten, som föreligga i våra nuvarande reservarbeten.

Herr socialministern föreföll också missbelåten med, att jag skulle, om jag förstod honom rätt, hava i mitt anförande angivit någon sorts kompromissförslag, som skulle kunna eller vore avsett att ställas som motförslag mot regeringens linje. I dagens nummer av tidningen Social-Demokraten finner jag också, att man säger, att jag hade anlagt någon sorts vägmästarfasoner, och nyss berättade herr Lindström för kammaren, att hos mig påginge en själskamp mellan olika makter: social vidsynthet och imperatorfasoner. Herr talman, jag måste i all anspråklöshet bestämt undanbedja mig en sådan betygssättning från det ena eller andra hållet. Jag har aldrig haft någon avsikt att framträda på något av de sätt, som i det här sammanhanget antytts. Vad jag skisserat var ingalunda avsett — och det betonade jag ju under gårdagen — att betyda någon linje, på vilken jag framträdde med anspråk på att låta mitt förslag utgöra ett motförslag, ett konkurrerande förslag mot regeringens linje. Jag har tydligen begått det felet att för att göra det tydligt sammanfatta mina principiella syn-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

punkter i några korta satser. Genom att jag gjorde denna sammanfattning har den uppenbarligen uppfattats såsom en programmatisk utformning, vilket från min sida aldrig varit meningen. Ännu mindre — det tror jag mig kunna försäkra — har jag avsett att uppträda som vågmästare. Och vad det än kan kämpas för kamp i min själ, så kan jag förklara för herr Lindström, att bland de där kämpande makterna åtminstone ej finnes den, som han tillmätte särskild betydelse och som min blygsamhet hindrar mig att ånyo ens nämna vid namn. Jag måste således ha uttryckt mig synnerligen otydligt, då det uppfattades på det sätt, som jag nu antytt, och detta framgår ännu mer, när jag erinrar mig, att ledaren för denna kammars socialdemokratiska parti i går förklarade, att jag hade slutit mig till de rena nejsägarna, till dem, som således intet vilja på detta område. Jag hemställer ändå, om detta ej kan betraktas som en något orättfärdig karakteristik.

Jag har, det vill jag upprepa, genom mina uttalanden i går icke velat annat än klart deklarerat min samförståndsvilja, men lika klart angiva, att det för ett samförstånd fordras, att man från alla sidor mötes med en ärlig vilja att förstå varandras synpunkter. Och för att som sagt deklarerat, vilka besvärigheter som här särskilt möta, har jag ej nöjt mig med allmänna talesätt utan gått in på speciellt sådana viktigare punkter, som enligt min mening äro av avgörande betydelse. Och jag har fortfarande svårt att tro annat, än att det sättet att uppträda åtminstone bör kunna räknas med ibland de metoder, som bidraga till att skapa ett verkligt samförstånd och en verkligt fruktbarande samverkan mellan alla dem, som önska hjälpa oss ut ur det nuvarande nödläget.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Vad som har yttrats här sedan mitt anförande i går ger mig ej anledning till några utförliga uttalanden. Jag har således icke anledning att fortsätta en diskussion om de särskilda regler, som kunna bliva nödvändiga för de av regeringen föreslagna arbetena.

Jag skulle endast vilja säga med anledning av vad herr Larsson nu senast anförde om hänvisningsförfarandet, att det väl ändå inte är uteslutet, att man kan finna en smidig organisation, som möjliggör att för den ganska mångskiftande skala av arbeten, som det här gäller, tillämpa förnuftiga principer på ett förnuftigt sätt.

Till herr Trygger skulle jag vilja säga, att det ingår inte i mitt sätt att vara oartig, och när vi komma till det stadium, där förhandlingarna skola börja, så skall jag gärna öppna dörren och sätta fram den bästa stolen åt herr Trygger. Jag tror, att det möjligen kan bidra till att underlätta förhandlingarna, och jag har ingenting emot att skapa en gynnsam atmosfär i det ögonblicket. Jag har inte velat avvisa de inviter till förhandlingar mellan regeringen och partierna, som här ha förekommit. Det skulle svära emot hela den uppfattning jag alltid har hävdat om regeringens förhållande till riksdagen, om jag skulle utgå ifrån, att vad regeringen föreslår vore ett ultimatum, som riksdagen måste gå att taga ställning till endast på det sätt att antingen acceptera eller avslå. Men jag ansåg mig böra forma mina uttalanden på det sätt jag gjorde, då jag hade det intrycket, att man från riksdagspartiernas sida ganska ensidigt riktade sina anspråk till regeringen.

Jag fäste mig särskilt vid herr Larssons formulering, att regeringen måste göra betydliga eftergifter, om det överhuvud taget skall kunna bli tal om ett beslut i samförstånd. Jag vill ej betrakta saken på det sättet. De förslag, som regeringen kommer att förelägga riksdagen både i denna fråga och i andra

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

frågor, äro ej förslag, som äro uppgjorda efter principen att taga till så mycket som möjligt för att sedan kunna pruta hälften eller någon annan del av förslaget. De förslag, som regeringen förelägger riksdagen, äro uttryck för regeringens uppfattning om, hur man i detta ögonblick bör lösa de problem, som statsmakterna hava att brottas med. Det är alltså en fast utgångspunkt för regeringen. Riksdagen bör ha klart för sig, att vi betrakta de förslag, som vi framlägga, såsom enligt vår mening de bästa, som man kan genomföra, för att möta de nuvarande behoven. Det har emellertid redan sagts, bl. a. av finansministern, att om man kan komma med förslag, som vi skulle finna vara bättre, så finnes det ingenting, som kommer att hindra oss från att fördomsfritt pröva sådana förslag.

Det finnes en mycket viktig sak, som man också skall ha klart för sig, när man går till förhandlingar, och det är, att enligt regeringens uppfattning måste statsmakterna mobilisera sina möjligheter i en sådan grad, att man åstadkommer en effektiv hjälp. När jag hörde herr Tryggers anförande nyss, så undrade jag litet över, om vi på den punkten ha tillräckligt gemensamma utgångspunkter. Herr Trygger talade om, att han fäste större avseende vid framtiden än vid vad som skulle göras i nuet, och han gav oss också en liten rundmålning för att visa, att tillståndet i vissa andra länder är betydligt besvärligare än i vårt land. Utan att direkt draga någon slutsats, föreföll det, som om herr Trygger därmed ville ha sagt, att vi kunna finna oss i att fortsätta ungefär som hittills med att hjälpa några stycken. Vi behövde ej vara så värst oroliga över läget. Jag betraktar den utgångspunkten som fullkomligt omöjlig — jag använder med avsikt detta starka uttryck — för att komma fram till den lösning, som för närvarande behöves. Och jag skulle ju också kunna säga det, att visserligen har man det värre i Tyskland, men Tyskland har också på vägen dit fått uppleva skakningar, som jag antar, att herr Trygger är ense med mig om, att det vore en välsignelse att kunna undvika. Amerika har det också värre än vi, men där råder också en sådan stämning, att den bekanta 500-mannakommittén ansett sig böra uttala, att om man ej ingrep mycket kraftigt, så stod den sociala revolutionen för dörren. Om vi kunna konstatera, att andra länder ha större besvärligheter, så kunna vi också konstatera, vilka faror som uppstå, om man inte i god tid möter besvärligheterna. Vi ha all anledning att tillgodogöra oss dessa erfarenheter och i god tid inrikta våra krafter på sådana åtgärder från det allmännas sida, som kunna förhindra, att vi bli utsatta för de påfrestningar, vilka andra länder ha fått bära.

Det har både här och i andra kammaren talats om rundliga löften, som skulle ha givits från det socialdemokratiska partiets sida och väl också från regeringens sida, löften om att bispringa alla, att ordna det så, att den enskildes besvärligheter upphörde. Jag förnekar, att sådana löften vid något tillfälle ha givits. Det program, på vilket det socialdemokratiska partiet gick till val, var icke ett program med rundhanta löften till olika medborgargrupper. Det var ett program, där man ställde nyktert problemet inför vårt folk och där man också utsade, att rikspolitikens uppgift borde vara att söka bringa lättnader så långt som våra resurser överhuvud taget tillåta. Från regeringens sida har heller icke sagts någonting annat. Vi ha öppet förklarat, att även om riksdagen med oss genomför det program, som regeringen har framlagt, så kunna vi icke därmed bringa alla arbetslösa i det goda läget, att de få arbete. Vi ha räknat med även andra utvägar, och var och en, som följer våra resonemang, borde förstå, att vi ingalunda ha lovat att hastigt återställa för alla de normala förhållandena. Att försöka oss på en sådan uppgift, det äro vi för kloka karlar till, och vi veta, att för att nå fram till detta, så kräves det kanske

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

under en följd av år en varsam politik med målet i sikte, men där man icke kan vinna allt på en gång.

Jag måste vidare reagera, när herr Trygger förklarar, att folkviljan är någonting, som man inte behöver fästa sig vid. När jag här har hänvisat till det faktum, att de borgerliga partierna icke ha kunnat samla majoritet bland väljarna, så har jag gjort det därför, att det är min bestämda mening, att det finns i ett parlamentariskt lands politik en regering, en riksdag och ett väljarfolk och att detta väljarfolk icke är någonting, som man kan negligera, när valet är förbi. På den allmänna rösträttens grund söka vi utrona, hur folket ser på politikens riktlinjer. Vi äro inte berättigade att förklara, att folket saknar omdöme. Alla bemöda vi oss om att upplysa folket om våra strävanden, och det händer för resten ofta, att när högern segrar, så menar man, att då är folkviljan upplyst, och när högern förlorar, så heter det, att folket har tappat omdömet. Jag tror, att man någon gång får försöka komma bort ifrån detta. Visserligen kunna särskilda förhållanden spela en avgörande roll vid vissa allmänna val, men man får ändå bemöda sig att förstå, vad som rör sig inom folket. Trots alla hänvisningar till krisens inverkan på det senaste valet tvekar jag inte att betrakta valutslaget som ett verkligt uttryck för folkets känsla av, att det inte längre går med de metoder, som vi hittills ha följt, att det behövs djärvare grepp och allvarligare bemödanden, och jag har också den uppfattningen, att statsmakterna ha möjligheter att i detta fall söka lösningar i kontakt med folkviljan.

Jag förmodar, att herr Trygger kommer att svara, att han inte menade, att man skall negligera folkopinionen. Han kommer väl att upprepa vad han sade, att man vet ju inte riktigt, hur det är: den ena gången blir det oväder, som hindrar högerväljare att komma fram, den andra gången inträffar någonting annat. Vi ha emellertid att hålla oss till ett faktum, och jag tror, att det största misstag, som folkrepresentanterna kunna begå, är, om de inte förstå, vad som ligger bakom den folkuppmarsch, som ägde rum i september vid valurnorna.

Jag kan sluta med att säga, vad jag har sagt tidigare. Regeringen anser sitt förhållande till riksdagen vara det, att det mest önskvärda är ett gott samarbete, men regeringen har bestämda syften och bestämda meningar om vad som nu är nödvändigt, och man skall icke från riksdagspartiernas sida tro, att denna regering för nöjet att sitta kommer att göra sig till exekutor för en politik, som den inte själv tror på.

Herr Åkerberg: Jag begärde egentligen ordet med anledning av herr von Helands påstående, att regeringen och socialdemokratiska partiet syftade endast till att hjälpa en viss grupp och en viss klass. Herr von Heland beklagade, att socialdemokraterna inte hade begagnat tillfället att häva depressionen genom att hjälpa jordbruket, och han hänvisade mig till min själasörjare, nämligen jordbruksministern, där jag skulle kunna få reda på, att nödläge inom jordbruket verkligen existerade. Jag har för min del inte bestritt, att det finns ett nödläge inom jordbruket, men jag har sagt, att nödläget inom jordbruket är inte större än nödläget inom andra yrken och företagsområden. Och när man skall försöka att i någon mån avhjälpa det betryck, som råder, så skall man inte stirra sig blind på detta enda område samt tro, att nyckeln till alla lidanden finnes just där. Om det är någon, som stirrar sig blind på en enda klass och en enda grupp, så är det herr von Heland. Jag har åtminstone aldrig sett honom uppträda här i kammaren utan att uppträda till förmån för den klass, han själv tillhör.

Vad däremot beträffar regeringen och det socialdemokratiska partiet, så

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

har det, som herr Trygger här har vitsordat, kanske i stället sträckt sig för långt åt det andra hållet. Herr Trygger sade, att regeringen hade lovat runt åt alla håll. Det är kanske inte riktigt, men jag vill hänvisa till den kris-motion, som den socialdemokratiska gruppen väckte här i fjol. Den gick inte bara ut på att hjälpa, som det hette, industriarbetarna, utan den gjorde ett mycket kraftigt grepp i statskassan för att hjälpa även jordbrukarna. Herr von Helands recept, att riksbanken skulle genom valutakurserna åstadkomma en förhöjning av prisnivån, tror jag är ett ganska förfluget uppslag. Jag vill även i det fallet ställa honom gentemot herr Trygger, som i går uttalade sina stora betänkligheter, emedan han ansåg, att regeringens plan för allmänna arbeten skulle leda till inflation. Jag tror nog, att riksbanken skulle, om den ville, kunna fördärva vår valuta, men jag tror inte, att det skulle komma att leda till någon ökning av välståndet här i landet.

Herr Bergman talade i går om andra källor och gav anvisning på, hur statskassan skulle kunna få massor av inkomster. Här har ju sagts, att alla fonder äro länsade och att kommande budgetreglerare komma att få det bekymmersamt. Finge man tro herr Bergman, så skulle det inte vara så farligt med den saken. Enligt vad jag kunde förstå, trodde han sig kunna ta ut ytterligare så där bortåt ett par hundra miljoner. Det skulle alltså inte finnas några bekymmer i den vägen. Jag tror nu dess värre inte, att det förhåller sig på det viset. Det finns en gräns också för människornas förmåga att röka och dricka ihop pengar åt statskassan. Speciellt tror jag, att om det finns någon svag punkt i det nu framlagda budgetförslaget, så är det just de 13 miljoner kronor, som finansministern tror sig kunna få in genom en höjd spritskatt. Jag tror under alla förhållanden, att detta betecknar maximum av vad som kan på den vägen fås in. Nu säger herr Bergman, att det är en fördel under alla förhållanden, att konsumtionen går tillbaka, även om pengar inte flyta in. Men jag tror, att det även ur nykterhetssynpunkt är ett ganska tvivelaktigt recept. Det heter ju, att brännvinet aldrig kan bli för dyrt, men det är en sanning med modifikation. Denna sats har dock en viss giltighet för vissa grupper i samhället: de lättsinniga, de oansvariga alkoholisterna. Dessa komma alldeles säkert att fortsätta med sin spritkonsumtion, hur mycket än priserna höjas, men det är väl framför allt dessa människor, som samhället skulle försöka skydda emot spritens farliga verkningar. För de andra däremot, för de skotsamma, de ansvarskännande, existerar inte den där tänjbarheten. De ha kanske ett visst belopp avsatt, som de kunna använda för spritutgifter, och de överskrida inte detta belopp. Om priserna höjas, så sänka de sin konsumtion. Alltså är det där bergmanska receptet ur nykterhetssynpunkt ett ganska tvivelaktigt recept, och även ur skattesynpunkt, med hänsyn till statskassans inkomster tror jag, att det är ett misslyckat instrument.

Jag vill inte tvista med herr Trygger rörande professor Myrdals djupsinniga funderingar i statsverkspropositionen. Herr Trygger medgav, att aktstycket hade överstigit hans intelligens. Jag sätter mycket värde på herr Tryggers intelligens, och när jag hörde honom försöka tolka herr Myrdals funderingar och ur dem få fram den uppfattningen, att det som här föreslås skulle leda till en ekonomisk diktatur, så var det inte utan, att jag hade en känsla av, att herr Trygger på den punkten hade rätt.

Däremot måste jag för min egen del erkänna, att herr Tryggers betraktelser rörande arvsskatten överstego min intelligens. Jag kunde åtminstone inte förstå, varför man så lätt skulle kunna inse, att England kan pålägga en mycket större arvsskatt än vi här skulle kunna göra, utan att det där skulle få några menliga verkningar, men att när vi här skulle ta en betydligt mindre

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arvsskatt än i England, så skulle det hos oss leda till, att kapitalet rätt snart försvann.

Herr Sam Larsson tolkade mitt anförande i går så, att jag skulle ha menat, att han ingenting ville göra. Jag vill dementera hans uppfattning därvidlag. Jag vet mycket väl, att herr Larsson har ett mycket varmt socialt intresse. Jag vet också, att han i detta stycke vill vara med om en hel del åtgärder. När jag använde det där uttrycket om nejsägande, så menade jag ingenting annat, än att i fråga om de nya principer, som regeringen har inlagt i sin budget och i sitt program för de allmänna arbetena, ställer sig herr Larsson på nejsägarnas ståndpunkt, och det program han utvecklade måste sägas vara en negation ännu så länge till regeringens förslag. Han har ju nu i dag deklarerat, att vad han framlade inte var något program, och det kan med tillfredsställelse inregistreras, att han i dag tydligare och klarare än i går räcker fram handen till samförstånd och för sin egen del tror på, att det skall finnas en möjlighet att finna en samlande linje mellan hans förslag och regeringens ståndpunkt. Detta uttalande kan som sagt annoteras med tillfredsställelse. Det är klart, att alla förslag i den vägen måste av regering och riksdag prövas så grundligt som möjligt. Huvudsaken är ju att råda bot för de svårigheter, som vi stå inför, att hjälpa de lidande i samhället och inte att till varje pris hålla på ett förslag, som nu en gång har blivit utarbetat. Men om man tror på, att ett visst förslag, ett visst program är ägnat att avhjälpa dessa svårigheter och åstadkomma dessa verkningar, så kan man naturligtvis inte samtidigt tro på, att ett rent motsatt förslag skall kunna främja samma syften. Och jag kan inte komma ifrån, att det program — jag använder fortfarande det uttrycket — som herr Larsson i går skisserade, åtminstone närmar sig negationen av regeringens ståndpunkt. Jag vill dock hoppas, att herr Larsson har rätt, när han tror på att det skall finnas en möjlighet att åstadkomma en samlande linje, som i fråga om effektivitet kan jämföras med regeringens förslag.

Herr Larsson har här vädjat till regeringen att visa tillmötesgående. Jag kan för min del å mitt partis vägnar endast returnera den vädjan till herr Larsson själv och det parti, som han här representerar och vilket ju, efter vad det förefaller, ännu har den avgörande rösten i den svenska riksdagen.

Herr von Heland: Herr talman! Endast en replik till herr Lindström. Genom herr Lindströms anförande fick man bevis på, hur skicklig en socialdemokrat kan vara i att uttyda andras yttranden efter sitt intresse och dessutom låta ryktet gå. Jag får dock säga herr Lindström, att jag tycker, att det var en oklokhets handling av herr Lindström att försöka draga den slutsatsen av mitt anförande, att jag skulle önska en rysk planhushållning. Hela kammaren hörde ju mitt anförande, och detta blir dessutom intaget i riksdagens protokoll.

Vidare tycker jag inte, att det hör till en debatt som denna att försöka låta ryktet gå, såsom skett beträffande det omtalade Knivstamötet, men det finns kanske en möjlighet att avliva detta rykte, nämligen genom att jag redogör för, hur jag sade vid det ifrågavarande mötet. Jag sade ungefärligen det, att socialdemokraterna ha hittills motsatt sig sådana åtgärder, som kunna höja jordbruksprodukternas prisnivå, och jordbrukarna gå därför tydligen under utarmning en långsam avlivning till mötes. Skall det gå därhän, sade jag, så kanske det till och med vore bättre med en kommunism, som ändrade om allting på en gång. Jag kan emellertid försäkra herr Lindström, att jag alls inte önskar någon kommunism. Jag hoppas alltså, att detta rykte nu äntligen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gen skall vara slut, sedan jag till och med här i första kammaren fått redogöra för saken.

Jag tycker slutligen, att det är rätt märkligt, att när jag här uttrycker min glädje över hans excellens herr statsministerns och herr jordbruksministerns yttranden i går till jordbrukets fromma, så säger en riksdagsman, nämligen herr Lindstöm, att man inte alls önskar något samarbete med herr von Heland. Ja, jag säger, att det är beklagligt, att sådant yttras av en riksdagsman till en annan i riksdagens första kammare.

Jag vill sluta mitt anförande med att säga ännu en gång, att jag ber absolut att få uttrycka min glädje över, att den socialdemokratiska regeringen önskar samarbete och samförstånd med riksdagens hela första kammare.

Herr **Trygger**: Herr talman! Endast några få ord till socialdemokraternas ledare i denna kammare, som inte syntes förstå mitt yttrande angående hur mycket lättare det var för England att taga ut 16 procent av de på varje år fallande arven än för Sverige att taga ut 10 procent därav. Jag vill därvid säga, att den engelska statsskulden är så stor, att på varje sjundedel av Englands befolkning — vilken är ungefär lika stor som hela Sveriges befolkning — faller i runt tal 16 miljarder kronor såsom dess andel i statsskulden. En sjundedel av Englands befolkning, sex miljoner människor, äger emellertid en sjundedel av Englands statsskuld, 16 miljarder kronor, och för att fullborda jämförelsen kunna vi säga, att denna sjundedel av Englands befolkning äger ytterligare en sjundedel av Englands samlade tillgångar av olika slag. Hos oss är åter fallet det, att hela den beskattningsbara förmögenheten, både i form av enskilda fordringar på staten och annat utgör endast 12.6 miljarder kronor. Detta är alltså både materiella tillgångar och en del av fordringarna på svenska staten, ty det är ju en stor del av vår statsskuld, som är placerad inom landet; man räknar med ungefär 85 procent. Jag tycker, att det icke skulle vara svårt att förstå, att man i England följaktligen kan gå hårdare åt förmögenheterna genom hög arvsskatt, än man kan i Sverige, och att vad man i England kan göra utan fara för staten, kan vara ytterst betänkligt för vårt land.

Vidare skall jag be att få korrigera ett yttrande av hans excellens herr statsministern, som sade, att jag skulle ha uttalat, att jag blott ville se på framtiden. Jag sade, att jag vill förnämligast se på framtiden. Jag vill inte förstöra framtiden för vårt folk, men just därför är jag försiktig nog att inte nu vilja vidtaga åtgärder, som skulle kunna äventyra framtiden. Men jag vill naturligtvis göra allt som är skäligt för att fylla ögonblickets ofrånkomliga behov. Det gjorde jag gällande redan i mitt första yttrande i går.

Vad sedan folkviljan beträffar, korrigerade hans excellens sitt yttrande själv. Jag har aldrig sagt, att man ej behöver fästa sig vid folkviljan. Frågan var, huruvida det förelåg någon folkvilja i det avseende, det nu här gäller. Men visst skall man fästa sig vid folkviljan. Tänk bara på, hur det gick för den socialdemokratiska engelska regeringen, som så länge förde sin olyckliga arbetslöshetsförsäkringspolitik, att den slutligen sprack, med påföljd, att ledarna stannade bland de borgerliga och partiet kom ut i förskingringen. Jag förstår mycket väl, att en sådan situation skulle för hans excellens herr statsministern vara mycket obehaglig. Jag vet inte, om han skulle komma till de borgerliga eller om han skulle följa sitt eget parti, men i varje fall är det klart, att folkviljan betyder mycket. Den, som har denna på sin sida i dag har emellertid icke lika säkert samma folkvilja på sin sida en annan dag, för så vitt han under mellantiden skulle begå handlingar, som folket finner vara för landet skadliga.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Bergman: Herr Trygger talade nyss om vad han ansåg vara följden av en viss politik i England. Jag ber att få erinra om ett annat exempel, som förefaller mig vara ganska lärorikt och som rör ett oss närmare beläget land. Kammarens ledamöter komma kanske ihåg, att för några år sedan vid stortingsval i Norge arbetarpartiet fick en synnerligen stark anslutning med den påföljd, att en socialistisk regering trädde till. Denna regering i Norge avgick emellertid, om jag inte missminner mig, redan efter tre veckor. Huvudanledningen till dess avgång — vilken var den? Så vitt jag ej är oriktigt underrättad — jag har diskuterat saken med socialdemokrater, som bekräftat uppgiften; ifall det är någon, som kan dementera den, så skulle det vara intressant att få höra verkliga förklaringen — var huvudanledningen den, att redan under de första fjorton dagarna efter regeringens tillträde hade 57,000,000 norska kronor hunnit emigrera till utlandet. Man hyste fruktan för, hur denna regering skulle förfara med statens och enskildas ekonomi. Detta är ett allvarligt memento för varje socialdemokratisk regering och inte minst för den, som lägger fram en sådan finansplan som denna. Jag anser det ganska troligt, att, när denna finansplan blir bekant i vidare kretsar, icke minst i utlandet, den kommer att väcka misstroende till de svenska finansernas ledning, ett misstroende av den art, att det kan inverka icke bara på vår kredit utan också på vår valuta. Skulle det vara så, att denna regering genom sina åtgärder försakar en sådan pernicios anemi för vårt penningvärde, en sådan successivt sjunkande kurs på vårt mynt, som man har bevittnat i vissa andra länder, så att besparingarna, inte minst småfolkets, smälta ihop och inom kort bli mer eller mindre värdelösa, då tror jag, att folkviljan, nästa gång den kommer till uttryck, skall grundligare än någonsin skett förut, sopa bort en sådan regering.

Jag hoppas att så ej måtte bli förhållandet, och vi ha ju sett och erkänt, att den nvarande regeringen gjort allvarliga försök att moderera sig, särskilt om man tänker på vad som tidigare förekommit och vad som framförts i agitationen. Men det är förvisso icke olämpligt att erinra om vad jag nu nämnt inför det förtäckta hotet om vad som skall ske, om man inte utan vidare accepterar det som föreslås.

Man har här citerat vad den berömde engelske nationalekonomen och politiker Keynes har sagt. Jag har här i min hand det auktoritativa dokument, som den liberala politikens främsta män i England, vilka ju ofta åberopas mot oss, ha publicerat för inte så länge sedan och bland vars författare mr Keynes är en. Där säga dessa auktoritativa engelska liberaler, inklusive mr Keynes, på följande sätt: »Det är riktigt med en progressiv beskattning och med en arvsbeskattning, men denna måste handhavas på sådant sätt och efter sådana grunder, att man undviker ett farligt reducerande av sparmedlen eller ett uppmuntande av kapitalflykt.» Det är just detta, som är den stora faran. Jag hyser icke något som helst personligt medlidande med de miljonärer, som skulle komma att få sina arv reducerade eller delvis konfiskerade; det är bara frågan om, huruvida det är klokt. Låt oss tänka oss en storkapitalist, som efterlämnar sex miljoner! Jag undrar, hur många sådana det finns här i landet? Det har här med rätta förut erinrats, att tillgången på större kapital är ganska ringa i Sverige. Men låt oss nu tänka oss en sådan eventualitet, som jag nämnde. Om av denna förmögenhet genom kombinerad kvarlåtenskaps- och arvskatt skulle uttagas (i yttersta fall) 42 procent, så skulle det alltså bli en tribut till staten på inemot hälften av egendomen. Tycker någon människa, att statens beslagtagande härav egentligen kan betraktas som ett uttagande av skatt? Är det icke riktigare att helt enkelt kalla det ett konfiskerande av en väsentlig del av privategendomen. Säkerligen behöva arvingarna till den

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

miljonär, som efterlämnar en sådan summa, icke svälta ihjäl, men det är en risk, som icke bör bagatelliseras bort, att det blir många andra, som berövas sitt levebröd, ty dessa 2.5 miljoner hade naturligtvis använts för att ge arbete åt en massa människor. Nu är det ju meningen, att staten i stället skulle ge arbete, men på det farliga sätt, att penningarna förbrukades omedelbart och kapitalet ej bleve fruktbarande för framtiden, utan vore definitivt förlorat. Framförallt uppmuntrar systemet vederbörande arvlåtare, att innan denna risk för konfiskation inträder, genom alla möjliga manipulationer, som icke så lätt kunna elimineras, försöka undgå den. Jag anser alltså, att det finns ett betänkligt drag av lättsinne i denna finansplan. Om det icke blir några betryggande modifikationer, så kan den framlagda planen icke accepteras av riksdagens majoritet, det torde vara ganska säkert.

Så ännu en sak, innan jag slutar. Vi vilja allesammans hjälpa de nödlidande — det deklarerades för vårt partis vidkommande så tydligt som möjligt i går. Och vi vilja hjälpa så många som möjligt, vi vilja hjälpa flera, än regeringen enligt sin plan kan hjälpa. De åtgärder som regeringen vill föranstalta för att motverka nödläget medföra sådana löner, att det i dessa tider inte blir möjligt att hjälpa mer än ett begränsat antal av de behövande och kanske icke ens alltid de mest behövande. Är det verkligen demokratiskt att handla på det sättet?

Herr Åkerberg sade, att vad jag föreslagit beträffande hårdare beskattning av rusdryckerna, tobaken m. fl. lyxartiklar vore omöjligt att genomföra. Det finns intet annat sätt att utröna den saken än att göra ett experiment. Det har lyckats med mycket radikalare åtgärder än de av mig föreslagna i andra länder, och det vore väl då alla skäl att göra åtminstone det ganska lindriga experiment, som jag föreslog. Jag delar finansministerns mening om önskvärdheten att upprätthålla köpkraften hos vårt folk så långt det går, men jag anser, att samhället genom sin politik och sin lagstiftning också bör söka sörja för, att denna köpkraft inte ödslas bort på en massa onyttiga och skadliga artiklar. Man bör i görligaste mån undandraga folk möjligheten att kasta ut sina pengar på sådant, därmed befördrar man sparsamheten; folk sätter då in mera pengar i sparkassorna, och ju flere som göra det, desto bättre blir kapitaltillgången och förtroendet till vårt penningväsen. Men gör man ingenting i den riktningen utan tvärtom uppmuntrar kaféliv, dansbanor, biografier, spirituosa, cigarretter och annan onyttig eller skadlig lyx, så blir det minsann inte mycket bevänt med förbättrandet av samhällsekonomin. Det är min oförgrifliga mening.

Summa summarum: det är nödvändigt att göra åtskilliga ganska betydande modifikationer i den finansplan, som är framlagd, om man vill undvika äventyrliga och farliga konsekvenser både i politiskt och ekonomiskt avseende.

Herr Lindström: Herr talman! Jag begärde ordet, då ledaren av kammarens nationella parti hängav sig åt den vanliga legendbildningen om den senaste brittiska arbetarregeringens nedgång och fall. Denna legendbildning uppehåller sig i mycket hög grad vid den engelska arbetarregeringens arbetslöshetsförsäkringspolitik. Det torde dock vara känt och omvittnat många gånger, även i vårt land, att denna arbetarregering inte har ansvaret för konsekvenserna av denna politik, sådana de uppenbarade sig under slutet av dess regeringstid. Felet med den engelska arbetslöshetsförsäkringen var, att en hel del människor, ofantligt många till och med, som enligt försäkringsreglerna voro utförsäkrade, i alla fall fingo uppbära understöd av försäkringsfondens medel. Detta hade till följd, att försäkringen inte gick ihop. Stats-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kassan fick med andra ord skjuta till medel, och försäkringsfonden måste upptaga lån från statskassan.

Det system, som medförde, att de ursprungliga försäkringsprinciperna uppluckrades, påbörjades år 1921 under den då sittande liberal-konservativa koalitionsregeringen under ledning av mr Lloyd George, men den verkliga uppmjukningen, införandet av den så kallade »transitional benefit» — den överförda hjälpen — som ledde fram till katastrofen för försäkringen ägde huvudsakligen rum under mr Baldwins konservativa regering år 1927. Sedan kom den väldiga världskrisen och gjorde hjälpbehovet allt större, och arbetarregeringen stod där med de bestämmelser, som två föregående borgerliga regeringar, drivna av nödtvång, ansett sig böra genomföra för att klara arbetslöshetsproblemet i Storbritannien. På det sättet svälde statens direkta utgifter för arbetslöshetsförsäkringen i mycket hög grad.

Men jag vill tillfoga ytterligare en upplysning, som kanske är ännu viktigare än det redan anförda: trots att statskassans utgifter för arbetslöshetsförsäkringen i och för sig blevo oproportionerligt stora, voro i alla fall dessa utgifter i förhållande till budgeten i dess helhet ganska ringa. De uppgingo till ungefär 40 miljoner pund om året, vilken summa statskassan fick skjuta till arbetslöshetsförsäkringsfonden, medan räntebetalningarna på statsskulden samtidigt utgjorde 300 miljoner pund, amorteringar på samma skuld till över 50 miljoner, krigspensioner 50 miljoner pund om året och en militärbudget därtill på över 100 miljoner pund om året o. s. v. Skulle man tala om någon orsak till det prekära ekonomiska läge i England, vari statsfinanserna under den åsyftade perioden råkat, kan man givetvis inte lägga ansvaret härför på arbetslöshetsförsäkringen, utan orsaken var dels, att den engelska staten hade att laborera med andra enorma skuldbördor, och dels, såsom fallet var i alla länder, att statsinkomsterna sjönko till följd av krisens tryck på hela landets ekonomi. Sedan gjordes i den populära agitationen arbetarregeringen ansvarig för allt detta, som egentligen tillhörde ett tidigare skede. Det är rätta sammanhanget här, och jag har ansett det vara önskvärt att få detta antecknat till kammarens protokoll efter det anförande, som herr Trygger hade.

Till herr Bergman vill jag inte säga många ord. Jag vill bara säga, att när han omnämner kapitalflykten i Norge under den tid av 14 dagar, då en arbetarregering satt, som något så förskräckligt skrämmande, så tror jag, att det skrämmande därvidlag mindre låg hos den under arbetarregeringens eventuella — ehuru icke uppenbarade — vilda planer än i obetänksamheten och vettlösheten på borgerligt håll, som drev människorna ut i panik, utan att det egentligen fanns någon anledning.

Herr Sam Larsson har varit litet grand upprörd över, att jag skulle ha sagt, att han är bekajad av imperatorfasoner. Nej, herr Larsson, det är ett missförstånd! Vad jag yttrade var, att det herr Larsson i går anförde vittnade om, att hans själ var söndersliten av en strid mellan hans egen medfödda sociala vidsynthet och det frisinnade partiets tyvärr ännu icke avdöda imperatoriska politiska tendenser. Ungefär så föllo mina ord. Det är alltså inte herr Larsson själv, som avslöjat några imperatoriska fasoner, men han synes ha blivit den medvetna eller omedvetna representanten för den kvarlevande resten av den gamla frisinnade vågmästarpolitiken, som gudi klagat uppträder även i denna remissdebatt.

Slutligen vill jag till herr von Heland säga, att jag är tacksam för, att han på tal om det där mötet borta i Knivsta erkände, att han förkunnat för allt folket att det var bättre med kommunismen, som klarade upp allt på en gång — och som ger talarens anhängare större möjligheter att hastigt göra upp

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
räkningen med den —, än med den bedrövliga socialdemokratın, som planmäs-
sigt steg för steg vann mark för de idéer, vilka talaren tydligt innerst inne
fruktar mer än någonting annat.

Herr Trygger: Herr talman! Jag vill endast till förklaring av mitt yt-
rande beträffande England säga, att jag fick det intryck, som jag meddelade,
av uttalanden av deras finansminister Snowden, som på den tid dessa åtgär-
der vidtogos ansåg, att arbetarpartiet handlade felaktigt just i fråga om ar-
betslöshetsförsäkringen. Men om hans mening berodde på, att partiet höll fast
vid saker, som visat sig omöjliga, eller på andra orsaker, vet jag inte. För
resten bestyrker detta, att om man kommer in på galen väg, så visar det sig
till sist vart det bär. I början var det icke så farligt med arbetslöshetsför-
säkringen i England, men så småningom kom man längre och längre, till dess
slutligen det hela gick sönder. Det kan innebära en tillräcklig anledning för
oss att vara försiktiga, när vi stå i begrepp att ge oss in på nya uppslag, så
att vi icke frestas att, emedan början inte ser vidare farlig ut, slå in på vä-
gar, där situationen i fortsättningen blir oss övermäktig.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propo-
sitioner, i vad de angingo pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskot-
tet, såvitt propositionerna rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och
i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propo-
sitionerna inom kammaren nu avgivna yttranden.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angå-
ende avstående av vissa hamnområden inom Klädesholmens municipalsam-
hälle.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 14,
i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande indragning av en legationsråds-
befattning vid svenska beskickningen i Kina.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:
nr 15, av herr *Bergqvist*, om pension åt förre fortifikationsarbetsförmannen
Johan Axel Johansson; och
nr 16, av herr *Karlsson*, *Oscar Gottfrid*, om understöd åt förre grenadjären
J. G. Fast.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 17, av herr *von Heland* m. fl., om åtgärder till bekämpande av nötkrea-
turstuberkulosen; samt
nr 18, av herrar *Frändén* och *Halvarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts för-
slag angående överflyttande på jordägarna av vissa enligt resereglementet för
lantmätare utgående traktamentsersättningar m. m.

Föredrogs den av herrar *Frändén* och *Halvarsson* väckta motionen, nr 19, om åtgärder för ökad framställning av inhemska träkolsbriketter m. m.

*Motion ang.
ökad fram-
ställning av
träkolsbri-
ketter.*

Herr *Frändén*: Herr talman! Jag har blivit underrättad om, att den nu föredragna motionen innefattar ämnen, som tillhöra olika utskotts behandling, och jag anhåller därför att få uppdelas motionen i fråga i tre särskilda motioner på det sätt, att vart och ett av de tre styckena i klämman får bilda en motion för sig och att den ursprungliga motiveringen åtföljer den motion, som omfattar andra stycket, medan i de båda övriga motionerna hänvisning göres till sagda motivering.

Sedan herr *Halvarsson* instämt i herr *Frändéns* nu gjorda anhållan, bifölls densamma, varefter föreliggande motion i enlighet därmed uppdelades i tre särskilda motioner:

nr 19, angående framställande av träkolsbriketter som ersättning för kol- och koksbränslet samt för träkolsgasdrift av motorer;

nr 26, angående skatt å importbränsle av kol och koks, som förbrukas för uppvärmnings- och husbehovsändamål; samt

nr 27, angående användning för visst ändamål av beviljade anslag till arbetslöshetens bekämpande.

Dessa motioner hänvisades, nr 19 till jordbruksutskottet, nr 26 till bevillningsutskottet och nr 27 till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Johansson, Johan*, och herr *Svenson, Ernst*, väckta motionen, nr 20, om nedsättning i arrendeavgiften för kronoegendomen Götala i Skaraborgs län m. m.

Föredrogs och hänvisades var för sig till ett tillfälligt utskott nedannämnda motioner:

nr 21, av herr *Henriksson* m. fl., om inrättande av ett under svenska statens kontroll ställt penninglotteri;

nr 22, av herr *Nylander*, om ändring i motorfordonsförordningens bestämmelser angående förande av lyktor å automobil; samt

nr 23, av herr *Nylander*, om skyldighet för alla med dragare förspända fordon att föra ljus eller reflektor.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 28, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark; och

nr 29, angående anslag till understöd åt kemiska stationer.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 39, med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1933; samt

nr 40, med förslag till förordning med bestämmelser om införselmonopol å mjölk och mejeriprodukter.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *Stendahls* motion, nr 24, angående underställning av sådana kommunala beslut, som avse att bereda skattskyldig medlem av kommunen eller ock annan särskilda för-måner.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Melléns* motion, nr 25, om kostnadsfri upplåtelse till Dals-Eds församling av en tomt å kronohemma-net Västra Ed i Dals-Eds socken.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 28, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts fram-ställning om anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet; och
nr 29, av herr *Wagnsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till navigationsskolorna.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den av herrar *Thelin* och *Nord-borg* väckta motionen, nr 30, om tilläggs pension åt f. d. lektorn *J. Johansson*.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *von Heland* m. fl. väckta motionen, nr 31, om åsättande av importavgift å fodermedel och oljeväxter.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *von Heland* m. fl. väckta motionen, nr 32, om förbud mot viss färgning av margarin.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den av herr *Lindström* m. fl. väckta motionen, nr 33, angående vissa ändringar i lagen om val till riksdagen.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott herr *Nylanders* motion, nr 34, om ändringar i och tillägg till motorfordonsförordningen i syfte att främja brandväsendets effektivitet.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:
nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och
nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående anta-gande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kam-maren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 41.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 35, av herr *Bärg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående användningen av medel från statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 36, av herr *Larsson, Johan August*, angående inlösen i vissa fall av skattefrälseräntor, som varit med jordäganderätten förenade;

nr 37, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, om anläggning av skyddade landnings- och lagringsplatser för fiskerinäringen;

nr 38, av herr *Björck, Wilhelm*, angående vakanssättning av det vid universitetet i Uppsala ledigblivande professorsämbetet i konsthistoria med konstteori;

nr 39, av herr *Svensson, Martin*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till uppförande av en vaktmästarbostad vid folkskoleseminariet i Kalmar;

nr 40, av herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad, m. fl., om pension åt lantbruksrådet J. G. Leufvéns änka och dotter;

nr 41, av herr *Linder*, om vissa tilläggsbestämmelser till äktenskapslagstiftningen;

nr 42, av herr *Lundell* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om minskning av det allmänna anslaget till hushållningssällskapen;

nr 43, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om överflyttande på jordägarna av vissa enligt resereglementet för lantmätare utgående traktamentsersättningar;

nr 44, av herr *Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till främjande av mindre jordbruk;

nr 45, av herr *Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln;

nr 46, av herr *Pettersson, David*, m. fl., om åtgärder för stödjande och ordnande av slaktdjurs- samt kött- och fläskmarknaden i prisförbättrande syfte;

nr 47, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., om viss ändring i villkoren för lån från täckdikningslånefonden;

nr 48, av herr *Karlsson, Gottfrid*, m. fl., om visst anstånd med erläggande av annuiteter och räntor å låneunderstöd till Hidinge—Spångakärrens torrläggningsföretag;

nr 49, av herr *Larsson, Johan August*, om åtgärder till nedbringande av kostnaderna för läroböcker inom folkskolan; samt

nr 50, av herr *Larsson, Johan August*, angående prissättningen å i Sverige tillverkat vin.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

För utförande av Kungl. Maj:ts uppdrag att vara svenskt ombud å konferenser i Genève får jag härigenom anhålla om ledighet från riksdagsgörömlånen fr. o. m. 21 januari t. o. m. utgången av februari månad.

Stockholm den 19 januari 1933.

Rickard Sandler.

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.29 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
